

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Dálného východu

Aleš Jirman

Wang Anshi (1021 – 1086) a jeho reformy

Wang Anshi (1021 – 1086) and his reforms

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Praha 2013

Mgr. Jakub Maršálek, Ph.D.

Za trpělivé vedení a konstruktivní připomínky děkuji vedoucímu práce Mgr. Jakobovi Maršálkovi, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne 29.7.2013

Anotace

Práce se zabývá životem a dílem významného reformátora Wang Anshiho (1021 – 1086), který působil za vlády císaře Shenzonga (1068 – 1085) z dynastie Song. V úvodních částech práce je nastíněn společenský, politický a ekonomický vývoj v období předcházejícím reformnímu hnutí. Ve stručnosti se práce zabývá sociálním pozadím Wang Anshiho, jeho životem před jeho vzestupem do vedoucích funkcí v centrální správě. Hlavní část práce je věnována samotným reformám a bojům o ně. V závěrečných částech je pozornost věnována příčinám neúspěchu reformních opatření a sporům o ně.

Summary

The present paper discusses the life and work of an outstanding reformer Wang Anshi (1021 – 1086) during the rule of the emperor Shenzong (1068 – 1085) from the Song dynasty. The opening part gives heed to a social, political and economic development in the period preceding the reform movement. The paper is briefly concerned with Wang Anshi's social background, his life before his rise to the leading positions in the central administration. The core of the paper describes his reforms and a struggle for them. The closing part of the paper pays attention to reasons of failure of reform measures.

Klíčová slova: Čína, dynastie Song, Wang Anshi, císař Shenzong, Sima Guang, Nová politika;

Key words: China, Song dynasty, Wang Anshi, emperor Shenzong, Sima Guang, New Policies;

Obsah

1. Úvod.....	6
1.1. Vznik a postavení songské říše.....	8
1.2. Politická a ideologická východiska Wang Anshiových reforem	9
1.3. Ekonomická východiska Wang Anshiových reforem.....	13
2. Reforma.....	18
2.1. Wang Anshi.....	18
2.2. Příprava k reformě	23
2.4. Reforma přepravy zboží (Junshu fa 均輸法) a obchodu (Shiyi fa 市易法).....	26
2.5. Reforma zemědělství a zemědělské půjčky (Qingmiao qian 青苗錢).....	30
2.6. Reforma služební povinnosti (Muyi fa 募役法).....	36
2.7. Systém vzájemné obrany (Baojia 保甲), reforma armády.....	42
2.8. Reforma vzdělávacího systému a úřednických zkoušek.....	47
3. Labutí píseň Nové politiky.....	50
4. Závěr.....	53
5. Bibliografie:.....	55

Seznam tabulek:

Tabulka 1: Příjmy, výdaje státního rozpočtu v letech 997, 1003, 1021, 1048, 1049, 1065.....	14
---	----

1. Úvod

Čína 11. století byla nejbohatší a také nejlidnatější říší celé východní Asie. Čínská civilizace se nacházela na jednom ze svých kulturních vrcholů.¹ V porovnání s Evropou se jevila jako země míru a prosperity. Rozkládala se na velkém území plném hor, bohatých údolí a velkých řek. Od roku 960 Číně vládla dynastie Song 宋, která se dále dělí na období Severní Song 北宋 (960–1127) a Jižní Song 南宋 (1127–1279), a to déle než tři století (960-1279). Rozvíjel se obchod, rostla města, literatura se díky knihtisku stala dostupnější, vrstva literátů se stala mnohem početnější a více mužů se účastnilo státních zkoušek. Znovu zvítězil konfucianismus jako státní ideologie a zatlačil do pozadí taoismus a buddhismus, i když byl jimi ovlivněn.² Zdánlivě nic nenasvědčovalo tomu, že by se země nacházela ve velkých problémech. Hrozby ohrožující císařství ale přicházely jak z venku, tak byly přítomny v impériu samém.

V první polovině desátého století, po rozpadu dynastie Tang 唐 (618 – 907), bylo území Číny rozdrobeno na menší státní celky a celé období je označováno jako Pět dynastií a deset království³ *Wudai Shiguo* 五代十国 (907 – 960). Společnost v Číně procházela velkými změnami, jež spolupůsobily společně. Songská Čína byla té sjednocené tangské vzdálena přibližně dvě stě let politického a vojenského chaosu, přesto byla jejím nástupcem, i když územně mnohem menším. Některé problémy a úspěchy songské dynastie vyrostly z tangské tradice, ale vliv mělo i období Pěti dynastií a deseti království. Ve svém důsledku vedly tyto faktory nejdříve ke změnám navrženým Fan Zhongyanem 范仲淹 (989-1052) a následně k reformě Wang Anshiho (王安石; 1021 – 1086) nazývané *Novou politikou*⁴ (*xin fa* 新法), označované často jako radikální a vyhlášené v letech 1069 – 1073. Jak později prohlásil Zhu Xi 朱熹 (1130 – 1200): *“Situace volala po reformě a Wang Anshi měl správné myšlenky ve správný čas“* (Meskill 1963, s. 42).

1 Americký archeolog Bennet Bronson rozlišuje tři způsoby, jak se může společnost regenerovat. Čínu řadí do skupiny tzv. opakované regenerace, kterou určuje existence písemných materiálů o dřívějších státních zřízeních a regenerace probíhá podle určitého vzoru, případně šablony (Cílek in „Respekt č.6“ 2011, s.73).

2 Vše pojato optikou Menciovou, že lidská přirozenost je v zásadě dobrá a přesvědčení, že každý člověk se může stát Yaoem a Shunem. Se slitovnou postavou bódhisattvy se u konfuciánců setkáváme ve výroku Fan Zhongyana: *„Ušlechtilý člověk se jako první stará o utrpení světa a jako poslední se raduje z jeho radosti“* (Cheng 2006, s. 407).

3 Termín deset jižních království je částečně zavádějící. Nikdy jich neexistovalo v jednom okamžiku více než sedm a počítá se mezi ně i stát Severní Han, jenž se nacházel na severu nikoli na jihu (Twitchett, Smith 2009, s. 133).

4 Doslovně se jedná o *Nové zákony*, ale převážná většina děl, které se touto problematikou zabývají, překládá tento termín jako *Novou politiku*.

Vývoj dynastie Song sledoval obecnou tendenci ke stabilitě a „velkému sjednocení“ (*da yitong* 大一統) celého čínského území. Dynastie se snažila jednotu udržet a nastolit pevnou centralizovanou vládu. Wang Anshiho reforma měla pomoci tento cíl splnit. Jeho snahy po „obohacení státu, potažmo národa, a posílení armády“⁵ vycházely z jeho přesvědčení, že „finanční síla musí předcházet síle vojenské a vnitřní reforma mít přednost před „vnější“ expanzí“ (Meskill 1963, s. 95). Wang Anshiho reforma zasáhla všechny části společnosti a lze ji rozdělit do tří oblastí: ekonomickou, vzdělání a úřednického aparátu a vojenskou. Byl to pokus o dosažení dalšího stupně centralizace započaté již na počátku dynastie.⁶

V úvodních částech této práce se pokusíme nastínit okolnosti společenské, ekonomické a politické, důležité pro pochopení celého reformního hnutí. Neopomeneme ani životopis Wang Anshiho. Dále se budeme věnovat samotným reformám a zmíníme příčiny neúspěchu reformních opatření.

Samotná postava Wang Anshiho je v čínských dějinách vnímána rozporuplně. Je označován za člověka tvrdohlavého a „nedbajícího“ o hygienu, za konfuciánského učence, legistu, totalitaristu, významného básníka, sociálně smýšlejícího člověka. V knize *China Now* (2007, s.18) je autory nazýván: „*J.M. Keynesem své doby*.“ V neposlední řadě je považován za významného politika.

Základním pramenem, který popisuje reformy, je samotné dílo Wang Anshiho *Podání o 10.000 slovech* (*Wanyanshu* 萬言書). Dále jsem informace k danému tématu čerpal z obecné příručky *The Cambridge history of China, vol.5*. Obsáhlou prací zabývající se pouze osobou Wang Anshiho je dvousvazková monografie Williamsova *Wang An Shih: A Chinese Statesman and Educationalist of Sung Dynasty*. Autorův pohled na Wang Anshiho je velmi pozitivní. Z tohoto díla, pro zachování konzistentnosti, pochází většina Wang Anshových biografických údajů (ostatní literatura uvádí shodné informace). Na druhé straně stojí dílo Linovo *The Gay Genius: The Life and Times of Su Tungpo*, kde je Wang Anshi vykreslen v těch nejčernějších barvách. Další důležitou knihou byla Hoan Tcheouovo *Le Prêt sur récolt*, podrobně popisující jednu z oblastí Wang Anshiho opatření, a to zemědělské půjčky.

5 Základní myšlenku reformy obohatit stát a posílit armádu nalezneme i u Konfucia, který obhajoval přiměřenost potravy pro lidi a přiměřenou obranu státu (Liu 1959, s. 56).

6 První císaři dynastie Song hned v počátečních letech své vlády centralizovali vojenskou moc.

1.1. Vznik a postavení songské říše

Zakladatelem dynastie Song byl Zhao Kuangyin 趙匡胤 (927–976) známý též pod posmrtným jménem Taizu 太祖 (vláda 960 – 976), jehož volba za císaře byla určena „prolitou krví“ při vojenském převratu. Dynastie Song se stala nástupcem dynastie Pozdní Zhou 后周 (951 – 960),⁷ za níž již docházelo k postupnému sjednocování Číny (říše se zvětšila z 98 na 118 prefektur) (Twitchett, Smith 2009, s. 207). Roku 960 se objevila zpráva o napadení severní hranice aliancí říše Liao 遼⁸ se státem Severní Han 北漢, a Zhao Kuangyinovi bylo svěřeno vedení protiútoků. Po odjezdu z hlavního města Kaifengu 開封 byl svolán armádou za císaře. Do roku 979 postupně sjednotil celou Čínu. První kroky prvního císaře dynastie Song bylo dostat pod kontrolu armádu a s ní spojená centralizace vojenské moci. Silná tendence k centralizmu byla reakcí na chaos období Pěti dynastií a vyrůstala z obavy z růstu moci místních militantních vůdců a proto první songský císař sesadil všechny generály z jejich pozic a dosadil do jejich funkcí nové kádry pocházející z řad civilních úředníků. Ti byli součástí celé úřednické hierarchie. Oddělil vojenskou administrativu od vojenského velení, odstranil duplicitu civilních a vojenských úředníků. Nejlepší část armády zůstala pod přímou kontrolou centra a civilní úředníci dohlíželi na místní vojenské velitele. Mělo tak být zajištěno, aby nikdo jiný než císař neměl kontrolu nad armádou. Zhao Kuangyin si byl vědom nebezpečí ze strany mocných generálů, ale zároveň potřeboval silnou armádu v boji proti říši Liao, od které chtěl získat ztracené prefektury⁹ (Palát, Průšek 2001, s. 33, Twitchett, Smith 2009, s. 221, Liu 1959, s. 85)

Roku 998 zaútočila na songskou severní hranici říše Liao, čímž ukončila naděje na znovu získání severu. V letech 988 – 989 v bojích s Liao ztratil císař Taizong 太宗 (939–997, druhý císař dynastie Song, bratr prvního císaře, vláda 976–997) dvě provincie, Zhuo 涿 a Yi 易 (Williamson vol. I 1973, s. 177). Vzájemný konflikt byl ukončen uzavřením míru chanyuanskou smlouvou (*chanyuan zhi meng* 澶淵之盟) roku 1005, jež zastavila na nějaký čas boje na severní hranici a zajistila Songům klid. Chanyuanská smlouva stanovila

7 Její zakladatel Guo Wei 郭威 získal moc rovněž při vojenského převratu (Twitchett, Smith 2009, s. 207).

8 Říše Liao (907 – 1125, tak sami sebe nazývali Kitanové – mongolské etnikum), založena téměř okamžitě po rozpadu tangské říše, ovládala sever Číny, Mandžusko a Mongolsko více než dvě století (916 – 1125) (Fairbank 1992 s. 135). Roku 1125 uzavřela říše Jin 金 (1115–1234, jak sám sebe nazýval tunguzský kmen Džurdženů) se severními Songy alianci v boji proti říši Liao, která byla zničena. Říše Jin následně svá vojska obrátila proti Songům a ti ztratili sever. Nastává období jižních Songů (Palát, Průšek 2001, s.36).

9 Jednalo se o původně šestnáct prefektur, později čtrnáct (dvě získala Pozdní Zhou zpět), které přešly pod správu Kitanů v roce 937 od dynastie Pozdní Qin. Více viz Twitchett, Smith 2009, s. 87 - 97.

závazek songské říše platit říši Liao tribut přibližně ve výši 0,3 – 0,5 % veškerých státních výdajů a 1 – 2 % vojenských výdajů na armádu na severní hranici v době války (Palát, Průšek 2001, s. 35, Twitchett, Smith 2009, s. 20).

Další nástupci na císařském trůnu nebyli tak schopní vojevůdci jako zakladatel dynastie a jeho bratr, byli to tzv „palácoví císaři,“ císaři, kteří se už jen zřídka pohybovali mimo palác. Císařové Zhenzong 真宗 (968–1022, třetí císař dynastie Song, vláda 998-1022) a jeho syn Renzong 仁宗 (1010 – 1063, čtvrtý císař dynastie Song, vláda 1023-1063) kladli důraz na *wen* 文, tedy na vzdělání, literaturu a vše, co souviselo se společností. *Wen* bylo chápáno jako kontrast ke všemu „vojenskému“ *wu* 武. Navazovali tak na dávnou myšlenku sinocentrismu, která spočívala v tom, že si Čína svou nadřazeností v oblasti *wen* nevyhnutelně podmaní vojenskou sílu *wu* vnitroasijských států.¹⁰

Ve 30. letech 11. století se objevil nový nepřítel, říše Xi Xia 西夏,¹¹ a začal rozšiřovat své území na úkor songské říše. Do roku 1038 mu songské impérium nevěnovalo pozornost. Dlouhým mírem na severní hranici zpodobnělá songská armáda, kmenové povstání na jihu a neposlušnost části songských vojsk,¹² to vše dohromady zapříčinilo porážku Songů a vítězství Tangutů při jejich vzájemném střetu mezi lety 1038 - 1043. Přímým důsledkem bojů bylo podstatné zvýšení počtu vojáků a placení dalších tributů jak říši Liao tak nově říši Xi Xia, což společně vytvořilo velký tlak na státní finance. Z geopolitického hlediska se zformoval se trojúhelník tvořený Song, Liao a Xi Xia. Songská říše byla jednou mezi sobě rovnými¹³ (Twitchett, Smith 2009, s. 247, s. 302 - 303).

1.2. Politická a ideologická východiska Wang Anshiových reforem

Jako politická doktrína se v songské říši znovu prosadil konfucianismus ve své modifikované verzi, později označované jako neokonfucianismus (v Číně *lixue* 理学), jež navazovala na učení Menciovo a jeho přesvědčení, že odpovědnost za vlastní morálku je na

10 Pocit absolutní nadřazenosti se v Číně vyvinul až za dynastie Ming 明 (Fairbank 1992, s. 132, s. 134).

11 Říše Xi Xia (1039 – 1227) nebo také tangutská říše, se nacházela na části území dnešních severozápadních provincií (Twitchett, Smith 2009, s. 247, s. 16 - 17).

12 Povstání vypuklo roku 1043 v provincii Shandong a připojili se k němu i vojáci, kteří ho měli potlačit (Simonovskaja, Jurjev 1978, s. 144).

13 Kromě říši Liao a Xi Xia sousedilo songské impérium na jihu s Vietnamem, na jihozápadě s Nan Čao a na západě s Tibetem (Fairbank 1992, s. 132)

člověku samotném: „*Lidskost ren 仁 je člověk sám 人*“ (Cheng 2003, s. 164). Songští konfuciánští učenci věřili, že překonali tradici z dob dynastií Han 漢 (206 př.n.n.–220) a Tang (Liu 1959, s. 22).

Stát byl založen na „osobních“ vztazích, sice císaře k nebesům, jako zdroji autority a k lidu, jeho „dětem.“ Jestliže měl muž odpovídající schopnosti, bylo jeho povinností přijmout úřad. Základní myšlenkou se stal Menciův utilitární postoj, že ekonomická prosperita lidí má zásadní význam (Liu 1959, s. 26). Bez ekonomického zajištění si nemohl běžný člověk zachovat morální stálost. Patříčný správný osobní příklad byl nezbytností, s ním nebylo třeba zákonů. Úředník, pečlivě vybraný pro své schopnosti a charakter, nejlépe splnil své povinnosti, jestliže mu byla dána volnost upravit své metody podle lidí a okolností. Tento ideál však v praxi narážel na mnohem složitější vývoj probíhající ve společnosti a v ekonomice, což následně vedlo k rozrůstání administrativy. Zaváděním stále více pravidel a omezení se měla zajistit jednotnost ve schopnostech a charakteru úředníků celého byrokratického aparátu (Kracke 1953, s. 21 – 24).

Strukturálním problémem songské říše byl byrokratický aparát. Do popředí zájmu se dostal výběr úředníků, císařské zkoušky pomocí nichž byli úředníci vybíráni. Předmětem kritiky nebyl samotný princip zkoušek, ale jejich obsah převzatý z doby dynastie Han. Jejich základem byla znalost textů konfuciánských klasiků a umění skládání básní. Vláda zajišťovala vzdělání pro děti úředníků v hlavním městě. Po roce 1030 začala vláda podporovat vznik škol i v prefekturách a v důležitých podprefekturách¹⁴ (Kracke 1953, s.19). Všeobecný idealistický předpoklad tehdejší doby, že člověk s vyšším humanitním vzděláním mohl zastávat velkou škálu funkcí v administrativě, pomalu přestával odpovídat skutečnosti. Začal se ve větší míře prosazovat názor, že člověk by měl zastávat post, který by odpovídal jeho schopnostem.¹⁵

Jeden z prvních pokusů o reformu proběhl již za císaře Renzonga v letech 1043 – 1045 pod

14 Roku 1044 bylo zavedeno celostátní školství. Realizace však probíhala velmi pomalu (Hrdličková, Hrdlička 1992, s. 30) a jak uvádí Wang Anshi ve svém *Podání o 10 000 slovech*: „方今州縣雖有學，取牆壁具而已，非有教導之官”， „Je sice pravda, že dnes v každé prefektuře a podprefektuře je škola, ale jsou to pouze cihly a malta. Chybí v nich řádní učitelé a ani se v nich neučí.....“

15 Z článku Hartvellova (1971, s.306) je zřejmé, že například složitost finančních otázek vyžadovala stále vzdělanější a zkušenější personál už za dynastie Tang a Severní Song. Například edikt z roku 1020 rozděluje muže do pěti kategorií dle funkce, jakou mohou vykonávat: 1. ti co mají schopnosti, co se týče peněz a obilí (tedy finančnictví), 2. velké literární nadání, 3. mohou být zaměstnání k ochraně hranic, 4.mají talent k funkci cenzora a 5. ti co mohou vykonávat podprefekta.

vedením Fan Zhongyana 范仲淹 (989-1052) a Fu Biho 富弼(1004 - 1083). Reforma se nazývala podle vládní éry Qingli 慶曆. Šlo v ní o snahu vrátit konfucianismus na výsluní a omezit vliv skupin místních elit, které měly monopol na „úspěch“ ve zkouškovém systému. Reformátor Fan Zhongyan se od 20 let 11. stol. zasazoval o morální kultivaci učenců. Literatura tvořila základ jeho vize. Měla být „vrácena do starodávných dob.“ Fan Zhongyan se soustředil na vybudování etické ústřední vlády, což mělo být zajištěno výběrem vhodných kandidátů pomocí císařských zkoušek, ze zkouškového systému společně s úřednickou službou vytvořil hlavní způsob, jak postoupit na vyšší společenskou příčku.

Celou reformu Qingli lze shrnout do desetibodového programu: 1. zlepšit ohodnocení úředníků, 2. snížit protekci, která dovoľovala synům a jiným příbuzným dlouholetého úředníka, aby získali úřad bez řádně vykonaných zkoušek,¹⁶ 3. změnit zkoušky, upustit od literatury, 4. vybírat úředníky na pozice v místní správě na základě ručitelství,¹⁷ aby se zajistila větší kompetentnost, 5. vyrovnat příjmy z půdy ve vlastnictví prefektur a minimalizovat korupci, 6. zvýšit zemědělskou produkci prostřednictvím zavodňovacích systémů a zúrodňování, 7. zlepšit vojenskou připravenost zavedením tangského systému voják = zemědělec,¹⁸ 8. konsolidace administrativy, aby došlo ke snížení služebních povinností, 9. uzákonit postup při císařských amnestiích, 10. stanovit předpisy a nařízení tak, aby platily univerzálně. Reforma skončila roku 1045 neúspěchem, kdy byli odvoláni její strůjci. Fan Zhongyan si nezískal plnou důvěru císaře Renzonga a nebyl připraven bojovat s celým byrokratickým aparátem (Twitchett, Smith 2009, s. 317 - 318).

Na tuto reformu navazoval svým programem Wang Anshi. S ním politickou scénu od konce 60. let 11. století na dalších padesát let ovládly „boje“ dvou opozičních stran, skupiny reformátorů (vůdce Wang Anshi) a skupiny konzervativní (vůdce Sima Guang¹⁹ 司馬光 [1019–1086]). Jejich názory na vládní politiku se rozcházely ve několika oblastech.

16 Od těchto praktik se neupustilo ani později. Když například zemřel Sima Guang, dostalo deset jeho příbuzných úřednická místa (Hrdličková, Hrdlička 1992, s. 36).

17 Ručitelství bylo jedno z několika faktorů, které dohromady podporovaly rychlejší postup v byrokratické struktuře. Zahrmovalo v sobě doporučení pro civilní službu a zodpovědnost toho, kdo se zaručoval za charakter doporučovaného. (Kracke 1953, s. 6, s. 102).

18 Tento bod byl zcela odmítnut hned na počátku. Později se jím znovu zabýval Wang Anshi.

19 Sima Guang byl vůdcem konzervativní opozice a ostře vystupoval proti Wang Anshioho reformní politice. Roku 1071 odešel od dvora do ústraní do Luoyangu, kde se věnoval sepisování svého historického díla *Úplné zrcadlo ku pomoci vládě Zizhi Tongjian* 資治通鑒. Roku 1085 se vrátil ke dvoru a podílel se na rušení opatření zvedených Wang Anshiem a jeho přívrženci. Zemřel roku 1086.

První z nich byl rozdíl v otázce, podle jakého spisu se má řídit státní politika, zda podle *Zhouli* 周礼²⁰ nebo *Chunchiu* 春秋. Právě *Zhouli* mělo zásadní vliv na reformy Wang Anshiho.²¹ Ve svém *Podání o 10.000 slovech* píše:

夫以今之世，去先王之世遠，所遭之變，所遇之勢不一，而欲一二修先王之政，雖甚愚者，猶知其難也。然臣以謂今之失，患在不法先王之政者，以謂當法其意而已。

„Nesoudím, že je třeba přijmout systém vlády dávných vládců do všech podrobností. I nevzdělaný může vidět, že hodně času již uplynulo od těch dob a naše země prošla několika obdobími slávy a úpadku a současné podmínky jsou jiné. Není tedy prakticky možné je obnovit v celém rozsahu. Proto navrhuji, že je třeba následovat pouze hlavní ideje a základní principy těchto dávných vládců.“²²

Konzervativní skupina kladla důraz na *Chunqiu*²³ a viděla v něm návod na politickou etiku, morální principy chápala jako univerzální. *Zhouli* dle nich nebylo možné aplikovat na současné podmínky (Liu 1959, s. 30 – 33).

Rozpor také panoval ve vnímání, jak vytvořit mravní společnost. Společnost uspořádaná dle *Zhouli* spočívá v aktivní roli státu, jenž vydává nařízení, s jejichž pomocí kontroluje byrokratický aparát a státem založené úřady, vytváří model chování. Hlavní důraz je kladen na institucionální, vnější kontrolu lidského chování aplikováním ideálu tzv. „*vnějšího rozměru královské moci*“ a sebezdokonalování jednotlivce je potlačeno do pozadí. Proto byl ve Wang Anshiho reformním programu kladen důraz na reformu institucí s cílem vytvořit ideál konfuciánské mravní společnosti (Cheng 2003, s. 406, Liu 1959, s. 33).

Proti tomu stálo konzervativní pojetí. Vnímalo stávající politické instituce jako vyhovující a vyžadující pouze minimální úpravy. Co se týkalo ekonomiky a legislativy upravující

20 Na tomto díle bylo postaveno několik reforem, jednou z nich byla např. i reforma Wang Mangova 王莽 (33 př.n.l – 23). Dílo vychvaluje období dynastie Zhou a vládu, jež prostřednictvím různých opatření vytváří a řídí lidský život v oblastech ekonomické, politické a sociální (Liu 1959, s. 31).

21 Navazoval tím na konfuciánského učence Li Goua 李觏 (1009 – 1059), který nabádal k uplatňování principů z tohoto díla k „*obohacení státu a posílení armády*.“ Wang Anshi s ním souhlasil a nacházel zde nejlepší způsob vládnutí (Liu 1959, s. 30 - 31).

22 Celý text Wang Anshiho *Podání o 10.000 slovech* v anglickém překladu viz Williamson vol. I 1973, s. 48 – 84.

23 Wang Anshi je vyřadil z úřednických zkoušek a účastníci se museli naučit jeho komentáře k *Zhouli* (Liu 1959, s. 32).

chování společnosti měl stát vyznávat politiku *laissez-faire*, tedy nevměšování. Nebylo třeba měnit státní instituce, ale zajistit, aby pracovaly lépe a vláda měla být morálním vzorem chování (Liu 1959, s. 33). Inspiraci bylo podle těchto názorů třeba čerpat z ideálu „*vnitřního rozměru svátosti*“ (Cheng 2003, s. 406).

Poslední rozpor se týkal přístupu k Menciovi. Reformní strana viděla v Menciovi filozofa, který viděl potřebu oživit ideál zhouského systému úpravou existujících institucí a po vládě požadoval zajištění ekonomického bohatství lidí.²⁴ Konzervativci na Mencia nahlíželi jako na někoho, kdo nesprávně pochopil způsob, jak obnovit systém. Dle nich připouští sobecký zájem (utilitarismus),²⁵ protože striktně nevyžaduje dodržování morálních zásad a princip správného společenského postavení (Liu 1959, s. 35).

Odlišné bylo i společenské zázemí obou skupin. Nová třída úředníků (převážně sympatizující s reformní skupinou) byla původem z jihu a tvořili ji menší vlastníci půdy; ta postupně nahrazovala úředníky pocházející z vrstvy velkých vlastníků půdy ze severu, příslušníky konzervativní strany. Úředníci z jihu se snažili změnit byrokracii, což se úředníkům ze severu nelíbilo. Byli již dlouhou dobu spojeni s vládou a vyhovoval jim stávající stav. Jejich hlavním zdrojem příjmů nebyl úřednický plat, tak jak tomu bylo u „jižního křídla.“ Na jihu byla podstatně rozvinutější peněžní ekonomika, což se také odrazilo v zaváděných opatřeních Wang Anshiovy reformy a ve snaze o větší monetarizaci celé ekonomiky (Liu 1959, s. 37).

1.3. Ekonomická východiska Wang Anshiových reform

Ekonomická situace songské říše se začala výrazně zhoršovat v polovině 11. stol., kdy státní výdaje začaly překračovat příjmy. Svého dna dosáhl stav státních financí ke konci vlády císaře Renzonga. K výdajům na obnovu zemědělství se přidaly náklady spojené s válkou a vojenskou pohotovostí v reakci na neustálou vojenskou hrozbu ze severu. Vyvstal

24 Později Zhu Xi 朱熹 (1130 – 1200) poznamenal, že Mencius spíše než utilitarismus, zdůrazňuje spravedlnost (Liu 1959, s. 34).

25 Utilitarismus není sobecký, upřednostňuje dobro celku a staví jej (nezúčastněně) nad dobro jedince. Tak ho viděl Wang Anshi. Konzervativci však chápou utilitarismus podle kréda „účel světi prostředky.“ Zlo a neřesti lze tolerovat.“

také problém, jak zapojit vojenské veterány zpět do civilního života (Kracke 1953, s. 16). Další nápor na císařskou pokladnu vytvořily dva císařské pohřby (císařů Renzonga a Yingzonga 英宗 [1032 – 1067 pátého císaře dynastie Song, vláda 1063 - 1067]) v relativně krátké době za sebou²⁶ (Twitchett, Smith 2009, s. 351).

Císař Renzong nejdříve pověřil Sima Guanga, aby vyřešil problém vládního deficitu. Sima Guang navrhl snížení výdajů císařského dvora. Byl zřízen speciální úřad, Úřad pro úspory *Caijian ju* 裁減局, v němž působil Sima Guang²⁷ (Twitchett, Smith 2009, s. 355). Za hlavní příčinu problémů tento politik označil rozhazovačnost císařského dvora²⁸ jako velmi štědré dary úředníkům, přezaměstnanost, příliš velkou stálou armádu.²⁹ Opatření byla zaváděna postupně bez okamžitého efektu. Finanční krize pokračovala i za císaře Shenzonga 神宗 (1048 – 1085, šestý císař dynastie Song, vláda 1067 - 1085). Roku 1067 Zhang Fangping 張方平 (1007 - 1091) císaře nabádal ke snížení výdajů na armádu a následné snížení výdajů na císařovu domácnost a byrokratický aparát (Williamson vol. I 1973, s. 112 – 118).

Tabulka 1: Příjmy, výdaje státní státního rozpočtu v letech 997, 1003, 1021, 1048, 1049, 1065

Rok	997	1003	1007	1021 ³⁰	1048	1049	1065 ³¹
Příjmy	22.245.800	60.260.000	63.730.000	150.850.100	122.190.000	126.190.000	116.138.405
Výdaje	22.245.800			126.775.200	111.780.000	126.251.964	131.864.452
Saldo	0	-	-	24.074.900	10.410.000	- 61.964	- 15.726.047

Zdroj: Kracke 1953, s. 17

Smír s Tanguty a Kitany nebyl zadarmo, ale nebyl tak nákladný, jak je často líčeno.³²

26 Císař Shezong vědom si finanční náročnosti celé události, stanovil náklady na otcův, císaře Yingzonga, pohřeb na jednu třetinu výdajů na pohřeb císaře Renzonga.

27 Roku 1068 rezignoval na tento post s odvoláním na to, že tyto problémy má řešit již existující Finanční komise a prostředky nemají být plýtvány na vznik úřadu dalšího (Twitchett, Smith 2009, s. 355).

28 Konzervativci viděli veškeré problémy způsobující finanční krizi právě ve výdajích císařského dvora (Twitchett, Smith 2009, s. 387).

29 Někdy v té době napsal Wang Anshi esej *Současná marnotratnost* (*Fengsu* 風俗). Dával v něm za pravdu Sima Guangovi. Vzorem šetrnosti a jednoduchého života mají být úředníci a bohaté vrstvy obyvatelstva, především ti co sídlí v hlavní městě a u dvora. Avšak Wang Anshi šel ještě dále. Chtěl zvláštní zákon pro výrobce luxusních předmětů a uvalit vysoké pokuty na jejich výrobce a distributory a tak mít pod kontrolou marnotratnost bohatých. Předpokládal, že práce vynaložená na výrobu „neúčinných“ předmětů se přesune do hodnotu přinášejícího zemědělství (Williamson 1973, s.112 – 118). Ve svém *Podání o 10.000 slovech* píše: 先王知其如此, 故爲之制度。婚喪、祭養、燕享之事, 服食、器用之物...皆以命數爲之節。 „Dávni vládcí si byli vědomi tohoto, a tak stanovili pravidla týkající se výdajů na svatby, pohřby, dárky, obleční ...dle hodnoty a úřednického stupně.“

30 Hoan (1930), s. 4-5 uvádí tyto hodnoty pro rok 1017.

31 Hoan (1930), s. 4-5 uvádí hodnoty příjmy 110.138.400 a výdaje 120.343.174 to však nic nemění na tom, že státní rozpočet byl v deficitu.

32 Z chanyuanské mírové smlouvy vyplýval závazek vůči Kitanům ve výši 100.000 liangů stříbra a 200.000

Mnohem závažnější byl růst mzdových nákladů na byrokratický aparát.³³ (Kracke 1953, s.17). Státní rozpočet přestal být v polovině 11. stol. vyrovnaný, což vedlo k následné centralizaci ve finančních otázkách. Wang Anshiova *Nová politika* stojí za snahou o finanční centralizaci songské říše. Právě v souvislosti s jejím přechodem na peněžní ekonomiku začala fiskální kontrola růst. Centrum začalo předepisovat odhady výběru daní lokálním úrovním a přestalo se ohlížet na jejich hlášení a výmluvy, proč vybrali méně (Liu 1959, s.87).

Základní ekonomické myšlenky čínské společnosti byly zformovány do konce dynastie Západní Han 西汉 (206 př.n.l.- 9 n.l.). V centru jejich zájmu byly prvky, které ovlivňují hodnotu peněz, důsledky změn v jejich nákupní hodnotě a role státu při regulaci cenové hladiny. Základním předpokladem bylo, že směnná hodnota peněz je nezávislá na hodnotě materiálu, z něhož jsou peníze vyrobeny a je závislá na množství peněz ve vztahu k nabídce všeho ostatního druhu zboží. Oba extrémy v cenách byly škodlivé, obzvláště pak nízké ceny obilí a plátna, protože odrazovaly lid od zemědělství,³⁴ jediného tehdy předpokládaného zdroje přírůstku bohatství. Cenová stabilita byla cílem. Tuto teorii postupně začínaly ovlivňovat nové okolnosti jako zahraniční obchod, papírové nástroje směny, daňová metodika a všeobecně se zrychlující tempo růstu úrovně produkce za dynastií Tang a Song. Všechny tyto okolnosti kladly vyšší požadavky na přítomnost finančních specialistů ve vládě (Hartwell 1971, s. 281 – 282).

Ekonomický systém dynastie Song fungoval na přibližně stejných principech, jaké zavedla dynastie Han. Centrální vláda vybírala daně z půdy a dalším zdrojem státního rozpočtu byly příjmy z monopolů na určité komodity (např. sůl nebo železo). Vládní rozpočet primárně nespočíval ve finančním vyjádření. Nedílnou součástí příjmové strany státního rozpočtu byla pracovní povinnost, přítomná v čínské společnosti od starověku. Problémem zůstávala bohatá třída, která se různými způsoby dokázala vyhnout jak pozemkovým daním,

štůčeků hedvábí, navýšeno po roce 1042 o 100.000 liangů stříbra a 100.000 štůčeků hedvábí. Říši Xi Xia museli od roku 1044 Songové vyplácet celkem 255.000 jednotek stříbra, čaje a různobarevného hedvábí. Stížlivý odhad je celkem 2.000.000 liangů stříbra, což bylo pod dvěma procenty rozpočtových příjmů (Kracke 1953, s. 16). V Zhongshan Daxue (1974, s. 3) je tento důvod považován za hlavní příčinu nedostatku financí.

33 Mezi lety 976 a 1064 – 1067 narostl počet civilních a vojenských úředníků o téměř o 60% (Kracke 1953, s. 55).

34 Zemědělství bylo kmenem a z něho vyrůstaly řemeslo a obchod jako dvě větve (Hrdlička, Hrdličková 1992, s. 113). Nic nesmělo zemědělce odrazovat od jejich práce na poli. Jeden z názorných příkladů jakým politici té doby uvažovali je debata o zákazu volného prodeje soli v provincii Shanxi 陝西 roku 1003. Důsledkem zákazu by byl růst ceny soli a „rolníci by opustili půdu a zapojili by se do výnosnějšího pašeráctví.“ Opatření bylo zamítnuto (Hartwell 1971, s. 284).

tak pracovním (služebním) povinností a disponovala velkým majetkem. Setrvávání státních financí na naturálním principu bylo velice nákladné. Vyžadovalo to další prostředky na skladování a dopravu na velké vzdálenosti (Liu 1959, s. 48).

V polovině 11. století se v pohledu na to, jak obohatit zemi, konzervativní a reformní strany příliš nelišily. Wang Anshi se domníval, že „správná cesta (metoda)“ nestojí pouze na ekonomických opatřeních snižujících výdaje státního rozpočtu, ale i na zvýšení státních příjmů, produktivity země a bohatství lidu. *„Dnešní deficit není způsoben pouze nadměrnými výdaji, ale i nedostatečným růstem příjmů. Ti kdo chtějí obohatit své rodiny, berou od státu, ti kdo chtějí obohatit stát berou ze země, ti kdo chtějí obohatit zemi, berou z přírodních zdrojů“* (Liu 1959, s. 49). Stát získá více příjmů tím, že bude pomáhat lidem, aby se stali produktivnějšími. Tak měl být zajištěn výrazný růst. Bohatství země bude tak velké, že nebude záležet na tom, kolik si stát vezme, nebude možné vše vyčerpat.³⁵ Ve svém *Podání o 10.000 slovech* Wang Anshi uvádí:

今天下不見兵革之具，而元元安土樂業，人致己力，以生天下之財；然而公私常以困窮爲患者，殆以理財未得其道，而有司不能度世之宜而通其變耳。誠能理財以其道，而通其變，臣雖愚，固知增吏祿不足以傷經費也。

„V současnosti se nepřipravujeme na válku, lid mírumilovně se věnuje svým povoláním a co možná nejvíce produkuje bohatství státu. Přesto jsme zoufalí z neustálé tísně, co se státní pokladny týče a rovněž lidí. Důvod musí být v tom, že nemáme tu správnou metodu, jak nakládat se státními prostředky a nejvyšší místa nedokáží vymyslet vhodná opatření jak situaci řešit. Pokud najdeme vhodný způsob a provedeme nezbytné změny, jsem si jistý, i když mohu být považován za hlupáka, že platy úředníků mohou růst, aniž by to ohrozilo finanční stav země.“³⁶

Podobnou myšlenku zastával i Sima Guang, představitel opozice: *„Zdroj bohatství je v práci rolníků, řemeslníků a obchodníků. Jestliže zemědělec napne veškerou svou sílu, pak bude půda rodit hojnou úrodu a bude nadbytek obilí. Jestliže řemeslník využije veškerý svůj důvtip...pak bude nadbytek náradí. Jestliže obchodník obchoduje, pak je zboží v oběhu mezi*

35 Liu (1959) považuje tuto myšlenku za přelomovou, ale Hartwell (1971) mu oponuje níže uvedeným názorem, že se jedná o běžnou ideu.

36 Celý text Wang Anshiho *Podání o 10.000 slovech* v anglickém překladu viz Williamson vol. I 1973, s. 48 – 84.

místy, kde se vyrábí a tam kde je potřebné, pak bude nadbytek peněz. Jestliže zemědělec, řemeslník a obchodník mají přebytek, pak i stát získá více na daních, aniž by byla nouze“ (Hartwell 1971, s. 298). Konzervativní postoj byl postaven na třech základních předpokladech. „*Výnos Nebe a Země je stálý,*“ vzdor přírůstku obyvatelstva je ekonomika daná, vztah mezi chudými a bohatými je vzájemně obohacující se (bohatí jsou pilířem místní společnosti a státu, fungují jako poskytovatelé zdrojů [půdy a úvěrů] a zajišťují bezpečnost chudým, ti jim poskytují práci). Fixní ekonomika je důsledkem přesně vymezeného vztahu mezi ekonomikou a státem, ekonomika nejlépe funguje, když na ni vláda uvaluje co nejméně zátěže (Twitchett, Smith 2009, s. 387).

Konzervativní konfucianismus předpokládal, že jestliže stát vybere na daních a jiných poplatcích méně, o to více zbyde lidem, což je charakteristické pro statickou ekonomiku. Wang Anshi zastával názor, že je třeba podporovat produktivitu a vytvořit tak ekonomiku dynamickou. Stejně jako ostatní konfuciáni podporoval zavlažování, zvyšování produktivity zemědělství a vyšší zdanění obchodu. Wang Anshi zastával myšlenku, že prostřednictvím výdajů stát podpoří ekonomiku a tím zvýší své příjmy. „*Vyšší výdaje budou stimulovat tvorbu bohatství. Pokud podporují prosperitu, co je špatné na vyšších výdajích?*“ Jeho primárním zájmem nebyli bohatnoucí drobní zemědělci, ani omezení velkých majitelů půdy a monopolních obchodníků, ale finančně stabilní stát (Twitchett, Smith 2009, s. 388 - 390). Dalším úkol, který před Wang Anshiem stál, bylo snížit a zcela odstranit státní deficit (Liu 1959 , s. 57).

2. Reforma

2.1. Wang Anshi

Wang Anshi se narodil roku 1021 na sklonku vlády císaře Zhenzonga v Qingjiang Xianu 清江縣. Jeho rodina se usadila z Linchuanu 臨川, také nazývaném Fuzhou 撫州, v provincii Jiangxi 江西, již několik generací před jeho narozením. Wang Anshiho praděd, Wang Ming 王明, ještě úředníkem nebyl. Tím se stal až jeho syn a Wang Anshiho děd Yong Zhi 用之. Ten byl důstojníkem v císařské gardě. Wang Anshiho otec, známý pod jménem Wang Yi³⁷ 王益, roku 1015 získal titul *jinshi* 進士. Zastával stále významnější pozice ve státní správě. Zemřel roku 1039 ve věku 46 let (Williamson vol. I 1973, s. 1 - 7).

Wang Anshi byl třetím nejstarším synem.³⁸ V osmnácti letech mu zemřel otec. Roku 1041 postoupil ke státním zkouškám a roku 1042 se umístil na listině s úspěšnými kandidáty na titul *jinshi* na čtvrtém místě.³⁹ Ihned po získání titulu *jinshi* nastoupil do svého prvního úřadu podsekretáře na Vojenském velitelství v prefektuře Yangzhou 揚州 v podprefektuře Huainan 淮南. Zde působil tři léta. Celou tu dobu se věnoval studiu knih⁴⁰ (Williamson vol. I 1973, s. 7 – 13).

Po těchto třech „učňovských“ letech pro každého nového úředníka platila povinnost předkládat v hlavním městě své práce Zkouškovému inspektorovi. Při této příležitosti se takovýto úředník poohlížel po vyšším postu v hlavním městě. Wang Anshi byl však výjimkou a neučinil tak. Hledal místo v provinciích. V této době se o něm dozvídá Ouyang Xiu 歐陽脩 (1007 – 1072), jemuž je doporučen jako nadaný mladý muž právě Zeng Gongem⁴¹ (Williamson vol. I 1973, s. 13 – 18).

Na přelomu let 1046/47 byl pověřen úřadem v okrese Yinxian 隱賢 v provincii Zhejiang 浙

37 Původně se jmenoval Sun Zhi 損之. Znamená pokles, tak si jméno změnil na na růst Yi. Tak se také jmenoval nejznámější ministr Shunův 舜 (Williamson vol. I 1973, s. 1).

38 Dva starší bratři byli nevlastní, z prvního otcova manželství (Williamson vol. I 1973, s. 7).

39 Jak uvádí Williamson, je v Dynastických kronikách uváděno, že přítel Wang Anshiho, Zeng Gong 曾鞏 předložil své vlastní eseje pod Wang Anshiho jménem Ouyang Xiuovi, a na základě toho získal Wang Anshi titul *jinshi*. Měl ho tak získat podvodem.

40 Williamson (vol. I 1973, s. 16) zde hledá kořeny tradičního tvrzení o tom, že se Wang Anshi málokdy myl a chodil ve špinavém oblečení. Studoval prý dlouho do noci a ráno vstával na poslední chvíli, takže se nestačil umýt, a takto odcházel do úřadu. O Wang Anshiovi vznikaly celé řady historek, které měly pošpinit jeho pověst a osobnost. Z velké části byly o jeho přístupu k čistotě a byly zřejmě smyšlené (Yoshikawa 1967, s 89). Příklady takových historek viz Lin Yutang 2009, s. 97 - 99.

41 Viz poznámka č.39

江 . Zde působil někdy do roku 1050. O jeho činnosti v tomto působišti *Songshi* 宋史 uvádí: „...zvýšil hráze a násypy, vysušil močály, narovnal toky, zkvalitnil a rozšířil ornou půdu. Půjčoval lidem obilí za úrok a tak zajistil plynulé dodávky nového zrna do Vládních sýpek....“ Wang Anshi sám cestoval po okrese a řídil veškeré práce osobně (Williamson vol.I 1973, s. 18 - 22).

Po dvou letech působení napsal dopis cenzorovi Sunovi 孫, v němž protestoval proti uvalení speciální daně na najmutí dalších gardistů kvůli potírání porušování zákona o Solném státním monopolu,⁴² kterážto daň neúnosně ožebračovala obyvatelstvo. Rovněž se ohrazoval proti chování většiny podřízených úředníků, kteří slepě plní příkazy, a jakýkoli výraz jejich nesouhlasu je brán jako neposlušnost. Wang Anshi si začal získávat jméno a jeho výborná pověst se začala šířit i do hlavního města (Williamson vol. I 1973, s. 22-23).

Na přelomu let 1050/51 byl bez úřednického místa. Jeho přátelé ho přesvědčovali, aby podstoupil další zkoušky, jež by mu zajistily povýšení. On odmítl.⁴³ Ze strany dvora dostal pozvánku ke zkouškám. Rovněž odmítl. Císař i vysocí státní úředníci se s ním chtěli setkat, ale nechtěli porušit stávající byrokratické postupy povyšování (Williamson vol. I 1973, s.24 – 25).

Získal si však důvěru císařovu a byl vyslán na nové působiště, do Shuzhou 舒洲 v provincii Anhui 安徽 . Jako zmocněnec trůnu, spoluprefekt, měl podávat informace o všech vojenských záležitostech. (Williamson vol. I 1973, s. 26).

Roku 1053 doporučil Ouyang Xiu trůnu Wang Anshiho do Cenzorátu. Wang Anshi odmítl. Následujícího roku mu byla nabídnuta pozice asistenta knihovníka. Odmítl. Ve svém dopise Wang Anshi uvedl jako vysvětlení rodinné důvody. Nejvyšší místa se s tímto zamítavým

42 V básni Konfiskace soli *Shou yan* 收鹽 líčí život prostých lidí, sběr soli z moře (ilegální činnost kvůli státnímu monopolu na sůl). Tato báseň je dávana za příklad Wang Anshiovvy poezie v níž je jeho pohled na sociální problémy. Stál na straně venkovského obyvatelstva a soucítí s jeho nedůstojným postavením (Chang , Owen 2010, s. 407). Stejný názor najdeme i v Nienhauser 1986, s. 855 a v Yang - Yang 1984, s. 220 – 221. Z výše uvedeného dopisu nic takového ale nevyplývá.

43 Williamson vol. I (1973 , s 33) odmítnutí vysvětluje finanční rodinnou situací, jež by mu nedovolila zajistit si rezidenci v hlavním městě, popřípadě to byl projev jeho opozice k tomu, že by byl pod dozorem zkouškového inspektora. Další názor nalezneme u Yoshikawy (1967, s. 86) kde je uvedeno, že Wang Anshi požádal o místo v provinciích, „kde bude mít více času na psaní. Co bych mohl vědět o tom, jak vládnout lidem? Chci zapadlý kout, kde si mohu ukrást pro sebe trochu času.“ Hlavním důvodem jeho žádosti byl zřejmě nesouhlas s vládou generace Ouyang Xiua. Lin Yutang (2009, s. 100) uvádí jiný důvod, že chtěl být pouze tím nejvyšším - „velkou žábou v malém rybníce,“ a nesnesl, aby se někomu podřizoval. Údajně se bál i konkurence velkých myslitelů v hlavním městě.

stanoviskem nespokojila a zaslala další tři pozvánky. Všechny je odmítl s příslibem, že až selepší rodinná finanční situace, hodlá požadavku dvora vyhovět (Williamson vol. I 1973, s.27-33).

Nakonec místo asistenta knihovníka přijal, a současně zastával, jak řekl Ouyang Xiu „*vyčníkající finanční post*“ Dohližitele třetího stupně nad hřebčiny.⁴⁴ Po dvou letech služby v hlavním městě, pravděpodobně díky vlivu Ouyang Xiua, mu byl udělen post v jednom z okresů v okolí hlavního města. Zde byl pouze krátce, již roku 1056 žádá znovu o místo v nějakém okresu na jihovýchodě, poblíž své rodiny „*nezáleží na tom, jak malé místo to bude,*“ a rovněž zdůvodňoval opuštění svého předchozího působiště zdravotními problémy: „*trpěl jsem takovými bolestmi hlavy ...,byl jsem jimi tak zmámen, že jsem ani nevěděl, co činím.*“ Na základě své žádosti byl roku 1057 jmenován prefektem v Changzhou 常州 v provincii Jiangsu 江蘇 (Williamson vol. I 1973, s. 35-37).

Po nastoupení do funkce v děkovném listě panovníkovi poukazoval na to, že úředníci nesetrvávají na jednom místě dostatečně dlouho, aby mohli cokoli záslužného vykonat, a že tím trpí celá administrativa., „*během dvou let se změnili úředníci více jak osmkrát.*“⁴⁵ Stěžoval si na špatnou administrativu, na velké nesrovnalosti ve vedení účetních záznamů (Williamson vol. I 1973, s. 37 - 38).

Někdy v letech 1057/58 byl Wang Anshi, i přes své námitky spojené s rodinnými důvody, převelen do podprefektury Jiangdongu 江東, na místo Nejvyššího soudce *tidian xingyu* 提點形獄. Na této pozici působil mezi roky 1056 –1060. Měl dohlížet nad vykonáváním soudní praxe, nad věznicemi a rovněž přezkoumávat soudní rozhodnutí v této oblasti. V jednom svém dopise píše, že raději zůstane na nižším postu, než aby se vzdal svých idejí⁴⁵ a říká že „*nikdy nezapomenu, že někteří dávní ušlechtilí muži byli nuceni také tak činit.*“ Studoval, aby byl později připraven na případný vyšší post. V dalším svém listě píše: „*Člověk se za žádných okolností nesmí vzdát svých idejí. Stále hledá, jak zlepšit své schopnosti a kultivovat svůj charakter. Pevně se bude držet svých zásad ... a až přijde vhodná příležitost.....zreformuje veškeré záležitosti, tak aby odpovídaly jeho ideám.*“ V dalším dopise uvádí: „*Vyšší moc neurčuje pouze můj osobní život, ale rovněž záležitosti celé*

44 Finanční otázka úřednického místa pro něho začala být důležitá zejména po té, co zemřel jeho otec a oba starší bratři a on byl, jako nejstarší mužský člen domácnosti, zodpovědný za celou rodinu (Williamson vol. I 1973, s. 34).

45 Williamson vol. I (1973, s. 41) zde poznamenává, že by nechtěl vzít službu v případě, kdyby nemohl uvádět v praxi své vlastní ideje.

říše.⁴⁶ A odvolává se na Konfucia: „...ten, kdo si není vědom, že jeho záležitosti jsou předem dány, nestane se pravým ušlechtilým mužem ..“ a dále uvádí: „Jestliže mi okolnosti dovolí uskutečnit své ideje v rámci státu, nebo budou mé teorie odmítnuty, na obojí se dívám jako na vůli Nebes“(Williamson vol. I 1973, s. 40 – 43).

Po prvním roce (1058) působení v Jiangdongu odjel do hlavního města podat hlášení o výsledcích své práce a při té příležitosti předal císaři Renzongovi své slavné *Podání o 10.000 slovech*⁴⁷ nebo také *Rozpravu o záležitostech současnosti*, jak ho sám Wang Anshi pojmenoval (Williamson vol. I 1973, s. 45).

V *Podání o 10.000 slovech* jsou zrekapitulovány veškeré Wang Anshiho zkušenosti, kterých nabyl během své dosavadní kariéry vládního úředníka. Nabízí rovněž možná řešení, jež pokládá za ta nejsprávnější s odvoláním na dávné panovníky. Jsou v něm zřetelné i reminiscence na dřívější stížnosti a doporučení dvoru. Je to dokument o jistém druhu byrokratického ideálu (Williamson vol. I 1973, s. 46), ideál profesionální a dobře kontrolované administrativy. Wang Anshi se neustále v *Podání o 10.000 slovech* zabývá potřebou schopných úředníků, tím, jak je vzdělávat a vychovávat si je, tím, jak je platit. Na straně druhé řeší, jak vymezit pravidla jejich chování a jak je kontrolovat pomocí zákona. Zákony nepůsobí samy o sobě, velká důležitost je kladena na vládu. Jejím hlavním cílem je mravní výchova. Wang Anshi nevěřil, že zákony jsou velmi prospěšné. Vzdělávání Wang Anshi považuje za regulační systém zvyšující morální chování lidí. Wang Anshi vidí hlavní problém úředníků v jejich touze po slávě a nedostatku praktického přístupu (Liu 1959 , s.45 - 47).

Roku 1060 byl Wang Anshi ze svého úřadu v Jiangdongu povolán ke dvoru. V dopise ministrovi Fu (*Fu Xianggong* 富相公) píše, že odmítl nabízené pozice v hlavním městě z finančních důvodů, nabízené místo sice považoval za lukrativní, ale odvolával se na nedostatečné znalosti ve finanční oblasti. Jeho námitka byla přehlédnuta a Wang Anshi byl vyzván, aby se ujal svých povinností a zaujal pozici ve Finanční komisi v oddělení zabývajícím se odhadem státního rozpočtu a vyplácením platu úředníkům. Byl jedním z úředníků a byla mu udělena hodnost třetího stupně (Williamson vol. I 1973, s. 85).

V jednom ze svých dopisů té doby uvádí: „ *Většina těch, kdo chtějí řešit stav financí říše,*

46 Lin Yutang (2009, s. 97) ho popisuje jako člověka „s posláním Mesiáše a žalostným nedostatkem taktu a neschopností vycházet s kýmkoli než sám se sebou.“

47 Pod tímto názvem je tato práce vedena v *Songshi*. Kvůli své délce – má 8.565 slov.

nenavrhují panovníkovi, pokud chce nějaký příjem, nic lepšího, než spoléhat na zdanění obyvatelstva....“⁴⁸ Začal se zabývat otázkou, jak snížit výdaje na stálou armádu a navrhl systém, v němž by vojáci sídlili v různých místech okresů, tedy v místech, odkud pocházeli povinné dodávky do hlavního města, a tím by se ušetřili výdaje na dopravu. I když na této pozici setrval krátce, seznámil se podrobněji s finančními otázkami z pohledu celé říše. Později své zkušenosti zúročil ve svých reformách (Williamson vol. I 1973, s. 87 - 88).

Roku 1060 Wang Anshi zaslal trůnu další memorandum o situaci v říši *Podání o současném stavu politiky (Shizheng shu 時政疏)*. V něm poukazoval na stejné neduhy, které trápí státní správu, jako v *Podání 10.000 slovech*. Jeho tón je ale naléhavější. „...Vidím, že je zde stále možnost, jak říši zachránit před nebezpečími a zmatkem, jež se začínají objevovat, ale pokud má být něco uděláno, musí to být uděláno neprodleně. Jinak se situace stane beznadějnou...V Shiji se píše: ‚Pokud lék neobtěžuje, není účinný.‘ Rád bych Vás požádal, abyste se na stav v říši díval jako na starou nemoc, jež může být léčena pouze přechodným prudkým otrěsem....., ale věřím, že necouvnete před odhodláním najít skutečný lék...“ (Williamson vol. I 1973, s. 90 - 93).

Roku 1061 mu císařský dvůr nabídl místo knihovníka. Přijal ho. Brzy na to byl vyzván, aby se ujal funkce Zapisovače císařského deníku (*Qijuzhu 起居注*).⁴⁹ Mezi roky 1061 – 1062 zastával ještě funkce sekretáře na Ministerstvu práce (*Gongbu langzhong 工部郎中*), v Úřadu pro císařské edikty (*Zhizhigao 知制誥*) a vrchního velitele Císařské gardy (*Guangan sanban yuan 管幹三班院*). Začal znovu žádat o post mimo hlavní město. Jako důvod udával zdravotní stav své matky (rok na to zemřela) a zdravotní stav svůj (Williamson vol. I 1973, s. 94 – 96).

Roku 1063 zemřel císař Renzong a na jeho místo nastoupil jeho synovec, císař Yingzong. V té době také zemřela Wang Anshiho matka a on, jak to vyžadoval konfuciánský kánon, odešel na dobu smutku z úřadu. Během krátké vlády císaře Yingzonga byl několikrát vyzván, aby nastoupil do úřadu. Vždy odmítl (Williamson vol. I 1973, s. 96 - 97).

Roku 1067 nastoupil na trůn Yingzongův syn, císař Shenzong. Vychovatelem a sekretářem

48 Jako příměr uvádí obchod mezi otcem a synem, pokud neexistuje další vstup, pak je syn bez prostředků a otec je má všechny, ale rodina jako celek je stejně chudá (Williamson vol. I 1973, s. 87).

49 Toto místo odmítl více jak sedmkrát a začalo to zavdávat příčinu pomluvám o protekci. Na toto místo byla listina čekatelů služebně starších než byl Wang Anshi (Williamson vol. I 1973, s. 95).

(*Jishi* 記室) nového císaře byl Han Wei 漢維, který byl přítelem Wang Anshiho. „*Kdykoli učinil [Han Wei] nějaký návrh a jeho pán s ním souhlasil, vždy odpověděl: „To je myšlenka mého přítele Wang Anshiho.“* Později Han Wei nabídl za sebe jako náhradu právě Wang Anshiho (Lin 2009, s. 104).

2.2. Příprava k reformě

Ihned po nástupu na trůn císař Shenzong povolal Wang Anshiho do hlavního města, ale ten odmítl. Později, roku 1067, dostal nabídku na místo „akademika“ *Hanlin xueshi* 翰林學士. Funkci přijal.⁵⁰

Roku 1068 Wang Anshi dorazil do hlavního města a dostal císařskou audienci, na které se jej císař zeptal, jaké jsou nejpálčivější otázky ve správě státu. Wang Anshi odpověděl, že nejdůležitější je vybrat správnou metodu vlády. „*Za vzor byste si měl vybrat Yao a Shun. Jejich metoda vládnutí byla jednoduchá a jasná, zahrnovala vše podstatné bez zbytečných komplikací a proto snadno proveditelná...*“ Císař na to odpověděl „*To mám před sebou velmi těžký úkol.*“ Wang Anshi současně obdržel úřad císařského rádce *shijiang* 侍講 a později měl řadu příležitostí císaři předkládat své ideje jak vládnout (Williamson vol.I 1973, s. 100 – 101).

V té době, jak je zaznamenáno v *Songshi*, došlo ke střetu mezi Sima Guangem a Wang Anshiem ohledně finančních otázek státu. Sima Guang prohlásil: „*Finanční schopnosti z velké části spočívají ve zdatnosti vybrat peníze zdaněním obyvatelstva.*“ Wang Anshi odpověděl: „*Tak tomu není, schopný finančník zajistí dostatečné zdroje, aniž by zvýšil daně.*“⁵¹ „*Nesmysl,*“ odpověděl Sima Guang „*možný příjem ze země je daný a konečný. Když lidé dostanou méně, pak stát získá více a naopak. Jestliže vezmete lidem, tím více se to pak odrazí v jejich životních podmínkách.*“⁵² V tento moment se císař dostal do svízelného postavení, pokud by se přiklonil na jednu nebo druhou stranu, vždy by ztratil tu opačnou.⁵³ Opozice byla vůči Wang Anshimu opatrná, začal být ve velké oblibě u císaře. Všechna

50 Tento post Wang Anshiovi zaručoval přístup ke Státní radě a přicházel v úvahu jako možný kandidát na ministra.

51 Tato myšlenka nebyla novou, ale byla vyslovena už roku 1000 (Hartwell 1971, s. 298).

52 Williamson (vol. I, 1973, s. 107) líčí Wang Anshiho jako člověka „*přinášejícího významná konstruktivní řešení, jež přinesou příjem, aniž by navýšila zdanění obyvatelstva,*“ a Sima Guanga jako člověka bez rozhledu, který se zpátečnický drží starých osvědčených metod.

53 Lin (2009, s. 109) píše, že císař souhlasil se Sima Guangem, a proto své rozhodnutí odložil.

špatná znamení, jako zatmění, zemětřesení, sucho, povodně, byla dávana za vinu právě Wang Anshiovi jeho vlivu na císaře (Williamson vol. I 1973, s. 105 – 108).

Přes varování⁵⁴ Zástupce státního rady (*Canzhi zhangshi* 參知正事), Tang Jieho 唐介 (1010 - 1069), : „[Wang Anshi] je bystrý učenec, ale slepě uctívá dávné tradice...jestliže se Wang Anshi stane Státním radou, změní hodně věcí a rozvrátí říši...a každý to ví,“⁵⁵ byl Wang Anshi roku 1069 jmenován Zástupcem státního rady.⁵⁶ Další vysoký úředník Zheng Gongliang 曾公亮(998 – 1078) nabádal císaře, aby se u dvora snažil zachovat různorodost názorů, a „pak si nikdo nedovolí se mýlit.“ Wang Anshi však nesouhlasil : „Když bude mít každý jiný názor, jak bude možné vládnout?“ V té době se ho císař zeptal: „Jaký bude váš první příspěvek?“ „Potřebuji hodně času,“ odpověděl, „abych změnil současné myšlení a zvyky a zavedl nové zákony a pravidla.“ Wang Anshimu bylo 47 let, měl vysoké postavení a přízeň císařovu (Twitchett, Smith, 2009, s. 363 ,Williamson vol. I 1973, s.111 - 112).

Wang Anshi byl poučen z politického vývoje kolem reforem *Qingli*, věděl, že aby mohl uskutečnit své ideje, bude nezbytné ovládnout vládu a Finanční komisi (*Sansi* 三司).⁵⁷ Dalším krokem bylo vytvořit takový byrokratický aparát, pomocí něhož by bylo možné uvést své ideje praxi. Stávající úřednický aparát na to nebyl stavěn, byl zkorumpovaný. Zrodila se u něho myšlenka na vytvoření nového úřadu. „Nyní si přeji Jeho veličenstvu navrhnout..., aby se veškerá pravomoc, ohledně peněžních záležitostí, vrátila zpět, do rukou trůnu“ (Twitchett, Smith 2009, s. 378). Císař souhlasil a ve druhém měsíci roku 1069 vznikla Finanční plánovací komise (*Zhizni sansi tiaoli si* 制置三司條例司).⁵⁸

54 Podobná varování mezi politiky nebyla nijak výjimečná zvláštní. Wang Anshi například o Ouyang Xiuovi prohlásil „bude-li mít post v provincii, přivede ji k úpadku, a bude-li mít post u císařského dvora, zničí ho“(Yoshikawa 1967, s. 91).

55 Su Shiho otec, po té co se s Wang Anshiem setkal, byl zděšený jeho nemytým a neupraveným zjevem, napsal o něm *Esej o tom, kterak rozpoznat mizeru* (*Bian jianlun* 辨简论) (Yoshikawa 1967, s. 89). V něm je uvedeno: „Jestliže tato slova stanou se skutečností, celá země bude uvržena do strašného neštěstí a já budu ctěn jako moudrý prorok“(Lin 2009, s. 102).

56 Kracke (1953, s. 30 - 31) uvádí, že zástupci radů byli rozděleni na Zástupce civilních radů a Zástupce vojenských radů. Počet civilních se pohyboval od jednoho do tří a vojenských od dvou do čtyř. Titul *canzhi zhangshi* 參知正事 je oficiálním titulem civilního zástupce. Funkce byla po prvé zřízena roku 964 a jejich pravomoci byly omezené postupem času se vyrovnaly těm, jaké měli radové, oficiální titul *Tong zhongshu menxia pingzhangshi* 同中書門下平章事.

57 Spadala pod působnost Státní rady, od roku 1003 stál v čele jeden pověřenec a úřad se skládal ze tří kancelářů: Kancelář pro sůl a železo (*yantie si* 鹽鐵司) zodpovídala za průzkum přírodních zdrojů, říční komunikace, dohlížela nad obchodem atd., Kancelář pro fondy (*duzhi si* 度支司) připravovala a vyrovnávala státní rozpočet a dohlížela nad rozdělováním financí a zboží pro státní účely a Kancelář pro sčítání lidu (*hupu* 戶部) dohlížela nad sčítáním lidu a výběr daní, atd. (Kracke 1953, s. 39 – 40).

58 Tento postup nebyl ničím novým. Komise, jež měly řešit nenadálé situace. vznikaly již od počátku 11. století a tento případ byl jen jedním z mnoha (Hartvell 1971, s. 294). Na nátlak opozice císař její fungování částečně omezil v pátém měsíci roku 1070 (Twitchett, Smith 2009, s. 381) a její agenda byla začleněna i do Úřadu zemědělského (*sinong si* 司農寺). K jejímu zrušení došlo až roku 1080 (Twitchett,

Základní body císařského mandátu pro zřízení tohoto úřadu se týkaly především získání „finančních specialistů“ a hledání nových zdrojů v říši „...*nebudu souhlasit se uvalením vysokého daňového zatížení....*“ Prostřednictvím Finanční plánovací komise byla uvedena v působnost první reformní opatření (Twitchett, Smith 2009, s. 379).

Do vedení nového úřadu byli povoláni Wang Anshi a Chen Shengzhi 陳升之. Jejich cílem bylo získat pro stát peníze lichvářů a těch, kteří měli obchodní monopol. Do úřadu byli dále jmenováni cenzor Lü Huiqing 呂惠卿 (1032 – 1110), Su Zhe 蘇轍 (1039 – 1112) a Zhang Chun (Williamson vol. I 1973, s. 123).

Nový úřad začal svoji činnost kontrolou veškerých účtů, všechny knihy související s příjmy státu byly vybrány a podrobeny důkladné kontrole. Dalším krokem bylo pečlivé prostudování každé jednotlivé položky státního rozpočtu a odhadem stanovit přesnou částku výdajů na další období. Takto bylo uspořeno čtyřicet procent výdajů státního rozpočtu, téměř vše na úkor dvorských výdajů a Wang Anshi byl úspěšný tam, kde se to Sima Guangovi nepovedlo. Na druhou stranu byly zvýšeny platy úředníkům, jak v hlavním městě tak v provinciích. Dále byla zřízena komise, jejíž členové byly vysláni po celé říši a měli podat hlášení o stavu zavlažovacích systémů, zemědělství a říčních toků. Zajímali se rovněž o současné metody zdanění a o to, jak jsou řízeny veřejné služby (Williamson vol. I 1973, s. 125 - 126). V té době, pátého měsíce roku 1069 (Twitchett, Smith 2009, s. 369), poslal cenzor Lü Huiqing, jediný muž, který se nebál mluvit proti Wang Anshiovi, trůnu memorandum „*Obžaloba z deseti zločinů proti státu*“ (*Shida zuizhuang* 十大罪状) (Zhongshan Daxue 1974, s. 6), v němž v deseti bodech obžaloval Wang Anshiho zejména: z protěžování všeho druhu (zvláště jeho bratra An Gua 安国); z drzosti, s níž jednal s císařem na soukromých poradách; z nelояality, jíž se dopouštěl vůči svým kolegům v Dvorské radě, tím že nechával připojit císařovu pečeť na závažné dokumenty, aniž by se s nimi o tom poradil (Williamson vol. I 1973, s. 128, 129); ze snahy vytvořit si monopol moci nad vojenskými i finančními záležitostmi, ze zneužívání Finanční plánovací komise k obcházení jiných úřadů (jako např. Finančního úřadu a Dvorské rady) (Twitchett, Smith 2009, s. 369). Lü Huiqing varoval, že „...*zaváděním takových novot může vytvořit nebezpečný precedent....*“ (Williamson vol. I 1973, s. 130). Wang Anshi pohrozil rezignací, ale císař se ho zastal: „*Provádět Novou politiku, to znamená být v souladu s historickým vývojem, rozhodně trvám na tom, aby se pokračovalo*“...(Zhongshan Daxue 1974, s. 7).

Smith 2009, s. 459) a její činnost převedena na Ministerstvo financí.

Lü Huiqingovo memorandum císař nebral v úvahu a vrátil mu jej. Lü Huiqing později rezignoval na svoji funkci v Cenzorátu a byl „umístěn“ jako prefekt v Deng Zhou (Williamson vol. I 1973, s.130).

2.4. Reforma přepravy zboží (Junshu fa 均輸法) a obchodu (Shiyi fa 市易法)

První opatření Finanční plánovací komise se mělo týkat úspor transportních nákladů na dopravu daní v naturáliích z provincií do hlavního města a zároveň jejich rovnoměrnější distribuce po celé říši. Na dopravu těchto komodit do hlavního města, kde byla jejich velká spotřeba, se vydávaly nemalé finanční prostředky. V podání, jež spustilo diskusi o reformě tohoto stavu, se píše: „...Mezi provinciemi a hlavním městem je nedostatečná spolupráce, a to vede k tomu, že není žádný způsob, jak vzájemně vyrovnat nedostatek v jedné a přebytek v druhé provincii. Množství, které prefektury požadují, je každý rok stejné, ale současný systém neumožňuje, aby bylo dodáno více z prefektury, kde je hlášena velká úroda a zajištěny dostatečné přepravní kapacity, nebo požadováno méně, než bylo sjednáno z prefektury, kde lidé hladoví a ceny jsou vysoké. Ceny obilí ze vzdálených míst jsou přepravními náklady navýšeny dvakrát až pětkrát a když je pak toto obilí prodáváno v hlavním městě, je to za polovinu skutečné ceny...Dvůr také požaduje zboží, jež není v určité provincii k dostání....To vyhovuje velkoobchodníkům....Získají tak kontrolu nad trhem a cenami. ... Proto navrhujeme, aby v šesti vybraných okresech (byly to okresy, kde se pěstovalo obilí) Úředník pro přepravu dohlížel nad výběrem daně z půdy a také nad daněmi z obchodu monopolů⁵⁹....a získal tak základní kapitál,který mu umožní přizpůsobit poptávku po vládních službách místním podmínkám....Tak bude možné nakoupit vládou požadované zboží na trhu, kde jsou ceny nejnižší a nejbliže hlavnímu městu nebo jinému distribučnímu centru...A bude mít rovněž oprávnění k prodeji zboží ze státních skladů..., aby získal finanční prostředky k nákupu toho, co pravidelně každý rok požaduje císařský dvůr...Přeprava bude řízena šetrněji a bude zabráněno mnoha výdajům a celá řada problému odstraněna.“ Wang Anshi se v případě tohoto opatření inspiroval u dynastie Han⁶⁰ (Williamson vol. I 1973, s. 131 - 135).

59 Jednalo se o čaj, sůl a ledek.

60 Za císaře Wu Dího 武帝(156–87 př.n.l.) se jednalo o *Pingzhun fa* 平準法. Myšlenka byla ta, že bude se nakupovat zboží v daném místě ve velkém v době, kdy je jeho cena nízká a převáženo na místa, kde bude jeho cena přiměřená. Velkým soukromníkům tak bylo zamezeno, aby se takovým způsobem obohacovali (Williamson vol. I 1973, s. 233 - 236).

Dle dosavadního systému byly provincie zodpovědné za zásobování města přesně stanoveným druhem zboží v určeném množství. Toto množství se neupravovalo v průběhu času. V dobách nedostatku docházelo k situacím, kdy bylo zboží v provinciích nakupováno za čtyřnásobné ceny, aby byla naplněna odvodní kvóta a v hlavním městě prodáváno za ceny poloviční. Také docházelo k situacím, kdy bylo do hlavního města dodáváno zboží, o které nikdo neměl zájem nebo naopak v takovém množství, které bylo nedostatečné. Nebyla vyrovnána poptávka s nabídkou. Veškeré náklady nesly provincie a stát. Z tohoto systému těžili obchodníci profitující ze spekulací – zboží, které nebylo z důvodu nepružnosti poskytnuto státem, nabízeli oni. Tento nevyhovující systém měl být nahrazen novým (Meskill 1963, s. 83).

V systému navrženém Wang Anshiem centrum navrhlo rozpočet a na jeho základě byli finanční správci pověřeni vybrat potřebné zboží v místech, kde se dané zboží vyrábělo co nejbližší centru. Zboží již nebylo požadováno z míst, kde nebylo „k mání.“ Jestliže nebylo požadováno centrem, bylo prodáno v místech, kde po něm byla poptávka (Meskill 1963, s.83).

Návrh byl císařem přijat v sedmém měsíci roku 1069 a zveřejněn formou císařského nařízení. Vrchním transportním úředníkem byl jmenován Xue Xiang 薛向 (1016 – 1081), což u dvora způsobilo velký rozruch.⁶¹ V čele opozice byli Fan Chunren 范纯仁 (1027 – 1101), Qian Gungfu 錢公輔 a dosavadní Vrchní transportní úředník Chang Jing 張靖. Xue Xiang dostal půjčku 5.000.000 šňůr⁶² a měl v šesti podprefekturách začít budovat systém pojmenovaný jako Vyrovnávací dopravní a rozdělovací distribuční opatření (*Xing jun shu fa* 行均輸法). Za půjčku musel ročně odevzdávat dvoru 3.000.000 bušlů⁶³ obilí (Williamson vol.I 1973, s. 135).

Následující měsíce byl dvůr zaplaven podáními kritizujícími osobu Xue Xiangovu, ale především samotné opatření. Mezi kritizujícími byl i Su Zhe a Lü Huiqing, oba členové Finanční plánovací komise. Lü Huiqing označil Wang Anshiho plány za neproveditelné. Hlavní kritiku směřoval na morální charakter zúčastněných (především Xue Xianga). Automaticky se předpokládalo brání úplatků a zneužití moci místních úředníků, zapojených

61 Byl obviněn z korupce ve svém předchozím působišti, ale Wang Anshi se domníval, že vše bylo vykonstruované opozicí (Williamson vol. I 1973, s. 135).

62 Jedna šňůra byla 1.000 měděných mincí.

63 1 bušl = 36,3 l

do tohoto systému (Williamson vol. I 1973, s. 138 – 139).

V *Songshi* se píše, že výše uvedené opatření nebylo nikdy uvedeno v praxi, ale důvody zmíněny nejsou. Duvodem byla zřejmě silná opozice a také to, že bylo ve třetím měsíci roku 1072 nahrazeno Vyhláškou o obchodu a směně (*Shiyi fa* 市易法) (Williamson vol. I 1973, s. 139).

Vyhláška o obchodu a směně zaváděla státní obchodní monopol takřka na všechno zboží. Její základní principy byly:

1. Vláda se stane odpovědnou za to, že všechno zboží na trhu, u něhož by došlo k poklesu ceny vlivem slabé poptávky, což by negativně působilo na výrobce, bude nakupovat, aby cenu vyrovnala.
2. Pokud je cena na trhu příliš vysoká, což je pro nakupující nepříjemné, vláda začne dané zboží prodávat (Zhongshan Daxue 1974, s. 11).

Touto vyhláškou chtěl Wang Anshi bojovat proti bohatým obchodníkům a překupníkům, kteří kontrolovali obchod ve velkých městech (Twitchett, Smith 2009, s. 404). Reagoval na situaci, kdy drobní obchodníci, dovážející zboží do měst, pokud chtěli své zboží prodat, hned, nezbylo jim nic jiného, než ho nabídnout za nižší cenu bohatým obchodníkům. Protože se drobní obchodníci báli, že trátí, přestali dovážet zboží do měst. To se pak hromadilo v místě výroby a jeho nedostatek ve městech vedl k růstu cen, na němž opět profitovali právě velkoobchodníci. Wang Anshi a jeho přívrženci chtěli Vyhláškou o obchodu a směně podpořit oběh zboží a jeho produkci. V jejich očích nebyl obchodní monopol⁶⁴ něco špatného, ale byl naopak způsobem, jak získat pro stát finanční prostředky. Obchodní kanceláře byly od roku 1074 zřizovány v různých velkých městech. (Meskill 1963, s. 85).

Původní nápad na vytvoření celého systému nevzešel od Wang Anshiho, ale od Wang Shaoa 王韶 v souvislosti s kolonizací severozápadu, území mezi prefekturou Qinfeng 秦鳳 a Qinhaiským jezerem 青海湖 patřící Tibetánům.⁶⁵ Wang Shao poukazoval na vzkvétající obchod mezi Čínou a Tibetem. Obchodovalo se zde velké množství hodnotného zboží a

64 Nezastával požadavek státní kontroly nad vším. Odmítal například státní monopol na čaj, protože to způsobovalo mnoho administrativních problémů a škodilo to velkým obchodníkům s čajem (mnoho jich bylo z rodné oblasti Wang Anshiovy) (Liu 1959, s. 51).

65 Hlavním cílem bylo vytvářet dobré vztahy s kmeny u řeky Tao 洮, a připravit tak Xi Xia o jednoho z nejmocnějších spojenců (Williamson vol. I 1973, s. 245).

Wang Shao roku 1070 navrhl: „*Chci v Qinfengu vytvořit Státní obchodní úřad, který použije peníze od státu jako kapitál [nakoupí za ně domácí zboží pro cizí obchodníky] a tím získá pro stát peníze, které plynou do kapes překupníkům a kupcům.*“ Pobočky měly být podél celé hranice tohoto území. Výtěžek z těchto aktivit byl poskytnut na zúrodnění nové půdy (Williamson vol. I 1973, s. 246 – 247). Později byla myšlenka tohoto systému aplikována na hlavní město a další významná centra po celé říši právě jako Vyhláška o obchodu a směně (Twitchett, Smith 2009, s. 405).

Ve třetím měsíci roku 1072 byl zřízen zvláštní úřad, Úřad pro obchod a směnu (*Shiyi wu* 市易務). Jeho vedením byl pověřen Lü Jiawen 呂嘉問. Úřad pro obchod a směnu měl nakupovat, když byla cena nízká za cenu nepatrně vyšší než byla na trhu, a když byla cena vysoká, prodávat trochu levněji. Směna zboží rovněž byla možná a stejně tak i nákup na dluh za úrokovou sazbu 24% p.a. (Williamson vol. I 1973, s. 244 – 245). Obchodní transakce byly prováděny pověřenými makléři a členy cechu z hlavního města Kaifengu, kteří domlouvali ceny s kupci, přicházejícími do hlavního města. Jedna z hlavních myšlenek celého opatření, byla kontrolovat bohaté obchodníky a lichváře. Dalším cílem byla stabilní hladina cen, výhodná pro stát jako největšího konzumenta zboží a služeb, ale i pro řadové obyvatelstvo a podpora obchodu (Twitchett, Smith 2009, s. 404 – 405).

Pod Úřad pro obchod a směnu byl převeden Úřad státního monopolu (*Quayi yuan* 榷易院), Úřad pro výběr obchodní daně v hlavním městě (*Du shangshui yuan* 都商稅院) a Nejvyšší prodejní a nákupní úřad (*Zamai wu* 雜買務 *Zamai chang* 雜賣場) Úřad získal velký zdroj příjmů zavedením poplatku (*mianhang qian* 免行錢) v polovině roku 1073, jež zbavoval obchodníky povinnosti prodávat své zboží státu (Twitchett, Smith 2009, s. 430).

Velcí obchodníci tento nový systém nelibě nesli. Přicházeli o vysoké zisky. Vyhláškou bylo úředníkům zakázáno spolupracovat s obchodníky. Vyhláška byla ale porušována. Úředníci obchodovali jménem svých příbuzných. Tato reforma se potýkala s nedostatečnými obchodními znalostmi a zkušenostmi byrokratického aparátu. Velkoobchodníci také disponovali propracovaným systémem vzájemných obchodních úvěrů, letitých kontaktů a dohod, který státnímu aparátu chyběl (Meskill 1963, s. 70). Ovšem ani pro drobné obchodníky nebyl nově zavedený systém příliš výhodný. Drobní obchodníci se mohli stát přidruženými členy státních obchodních kanceláří. Stát začal plnit roli banky, protože

drobní obchodníci mohli požádat Státní obchodní kanceláře o úvěr na vybavení obchodu. Úrok byl stanoven na 10% na půl roku nebo na 20% p.a. (Twitchett, Smith 2009, s. 406). Drobní obchodníci, kteří se nestali přidruženými členy, mohli prodávat své zboží za ceny určené státem. Stát však postupně drobné obchodníky ničil, protože se pletl do všech transakcí. Drobní obchodníci přestávali dovážet do hlavního města zboží, aby se vyhnuli státnímu monopolu. Některé zboží začalo být nedostatkové a stát rovněž přicházel o zisk. Během několika let se výrazně snížil příjem státního rozpočtu z tohoto sektoru ekonomiky. Tento systém organizace obchodu byl po smrti císaře Shenzunga, který mohutně do tohoto systému investoval, zcela opuštěn (Williamson vol. I 1973, s. 247 – 250).

Drobní řemeslníci byli organizováni v ceších nazývaných *hangy* 行. Původně byly cechy dobrovolnými organizacemi chránící práva jednotlivých členů. Pod vlivem Wang Anshiových reform se však staly organizací povinnou. Všechny profese, dokonce i věštcí, nosiči vody či prodavači rýžové kaše musely být sdruženy v cechu. *Hangy* byly zpravidla smíšené obchodní a řemeslné organizace.⁶⁶ Členem se většinou stala hlava rodinného klanu (Tomášek 2004, s. 164). Cechy se po reformách staly zodpovědné za vybírání a odvádění daní. Pro jejich výběr byli členové rozděleni do pěti skupin dle majetku. Cechmířti ručili za včasný výběr a odvedení daní státu. Povinné členství v ceších bylo zachováno i po smrti císaře Shenzonga (Hrdličková, Hrdlička 1992, s. 112).

2.5. Reforma zemědělství a zemědělské půjčky⁶⁷ (*Qingmiao qian* 青苗錢)

Příjmy státního rozpočtu ze zemědělské půdy měla zvýšit tzv. „vyhláška o čtvercových polích“ (*Fangtian junshui fa* 方田均稅法). Cílem vyhlášky bylo spravedlivěji přerozdělit daňové břemeno tak, aby se snížilo pro drobné rolníky, ale celková suma zůstala stejná (Hrdličková, Hrdlička 1992, s.122). Byla vyhlášena v osmém měsíci roku 1072 (Twitchett, Smith 2009, s. 393) s platností pro pět podprefektur na severu. Jejím smyslem bylo odhalit nezdaněnou půdu. Veškerá půda byla přeměřena a rozdělena do čtverců o základní výměře 1000 x 1000 *pu*⁶⁸ (Hrdličková, Hrdlička 1992, s. 122). Každý rok v devátém měsíci byla

66 Pouze některá významná odvětví měla jenom kupecká sdružení.

67 Často překládáno jako půjčky na zelené výhonky. Tento pojem nepoužívám, jelikož by mohlo dojít k zaměně s daní na zelené výhonky zavedené za dynastie Tang v době finanční tísně roku 764. Daně na zelené výhonky Tangů nebyly spojeny s žádnou půjčkou. Jednalo se pouze o daň splatnou ve dvou termínech – na jaře a na podzim (Hoan , s .40).

68 1 pu = 1,54 m

podprefektem vytvořena komise na přeměření a kategorizaci půdy. Půda byla rozdělena do pěti tříd dle bonity, náročnosti na obhospodařování atd. Výsledky měření se vyhlášovaly do třetího měsíce roku následujícího. Na výběr daní byly přesné tabulky s fixními sazbami.⁶⁹ Pachtovné se nevybíralo z neplodné nebo neúrodné půdy. Osvobozena byla rovněž lesní půda v horách, plocha, na které stály hráze či vodní kanály atd. Obyvatelstvo bylo rozděleno do pěti tříd. Lidé mohli platit daně po částech, dle svých finančních možností nebo pokud byli příliš chudí, mohli být od placení daní osvobozeni v celém rozsahu. Na druhou stranu nebylo možné zatajit ani kousek půdy. Reforma tak nenašla podporu ani u nejchudších ani u nejbohatších vrstev. Po smrti Shenzongově byl celý systém ihned zrušen. Za císaře Huizonga 徽宗 (1082 – 1135, osmý císař dynastie Song, doba vlády 1100 - 1126) byl opět zaveden.

Dalším způsobem, jak zvýšit příjem státního rozpočtu ze zemědělství a zvýšit produktivitu, bylo rozšiřování hranic říše především na severozápad. Zvýšením počtu obyvatelstva říše vzrostl počet poplatníků. Wang Anshi chtěl také omezit ekonomickou nezávislost domorodých kmenů západu a jihu a začlenit je do daňového systému císařství. S úmyslem zvýšit zdroje vysoce podporoval kolonizaci na doposud neobdělávané půdě.

Jedním z hlavních pilířů celé *Nové politiky* byly zemědělské půjčky.⁷⁰ Vyhlášeny byly v devátém měsíci roku 1069 (Palát, Průšek 2006, s. 309). Jedním z jejich cílů bylo odstranit vysoké zadlužení rolníků. Do té doby systém fungoval tak, že když drobní rolníci neměli na jaře co zasít, šli si půjčit ke statkářům osivo za úrok, který se pohyboval mezi 60 – 70 % (Meskill 1963, s. 84). Rolníci upadali do dluhů a byli nuceni půdu prodávat, v lepším případě se stávali nájemníky. Zemědělské půjčky měly úrok 20% p.a.⁷¹ Poskytovány byly na jaře, spláceny v létě nebo na podzim a mohly být splaceny jak v penězích, tak v naturáliích. Pokud byla cena obilí vysoká, bylo lepší ho prodat a splácet v penězích a naopak. V případě objektivní neúrody bylo možné půjčky splácet až další rok. Poté, co se Wang Anshi dostal k moci, se zavedením zemědělských půjček, pod tlakem kritiků jako byl

69 Pevná daň z obdělávané půdy měla rolníka motivovat k vyšším výkonům. Čím více vyprodukoval, tím více mu zbylo pro vlastní spotřebu. Poprvé byla zavedena Prvním císařem už roku 216 př.n.l. Podobný princip navrhoval již Mencius ve svém idealizovaném modelu „studničních polí“ kde fixní daň zastupovalo státní pole. Rolníci nejdříve pracovali na státním pozemku a potom teprve na vlastním (Malina 1994, s.84).

70 Půjčky na úrodu nebyly výmyslem Wang Anshih, i když je úspěšně zavedl již v době kdy působil v okrese Yinxian v provincii Zhejiang (1047). Podobný systém existoval již mnohem dříve v provincii Shenxi. Jeho autorem byl Li Can 李參 a byl nazván Půjčka na zelenou úrodu. Hlavním cílem bylo zajištění vojenských dodávek. V roce 1027 ho zrušil císař Renzong (Hoan 1930, s. 42 - 43).

71 Po pár měsících byl úrok zvýšen na 30% (Twitchett, Smith, 2009, s. 414).

Su Zhe, váhal a účinnost vyhlášky odložil. Su Zhe zastával názor, že jak chudí tak bohatí se budou splácení vyhýbat a „jisté je jedno, stát je bude muset trestat karabáčem a holí a v celé zemi stoupne počet soudních procesů“ (Hoan 1930, s. 43) a obhajoval systém spočívající na vyrovnávání cen na trhu,⁷² využívající tzv. Vyrovnávací sýpky (*Changping cang* 常平倉).

Wang Anshi chtěl využít zrno skladované ve státních sýpkách, ve Vyrovnávacích a Dobročinných⁷³ (*Guanghui cang* 廣惠倉). V nich bylo skladováno obilí pro případ nouze, např. hladomoru. Toto zrno mělo být použito jako základní kapitál pro celý systém zemědělských půjček. Proti tomuto opatření ostře vystoupil Sima Guang. Wang Anshi však namítl, že sýpky dávno neslouží účelu, pro který byly zřízeny a lid z nich nemá žádný užitek. Roku 1071 navrhl prodat veškerá pole, příslušející k Dobročinným sýpkám, protože potřeboval kapitál pro Vyrovnávací sýpky. Systém zemědělských půjček měl systém Vyrovnávacích sýpek nahradit. Rozdíl mezi nimi spočíval v tom, že při vyrovnávání cen na trhu vláda prodávala obilí za nízkou cenu v dobách neúrody a nakupovala v době nadúrody, zatímco v systému zemědělských půjček existovala jedna suma následně rozdělená do půjček za úrok mezi obyvatelstvo. Zemědělské půjčky se neřídily potřebností, ale tím, kolik měl dotyčný pozemků a zda platil daně. Na zkoušku měl být systém spuštěn v podprefekturách Hebei 河北, Jingdong 京東 a Huainan 淮南, s tím, že pokud by se ukázal jako funkční, měl být rozšířen na další oblasti (Williamson vol. I 1973, s. 146 – 147).

Před spuštěním programu zemědělských půjček proběhla diskuze. Námitky byly opět vzneseny vůči charakteru úředníků. Rovněž se diskutovalo o tom, zda půjčky nemají být opět splaceny obilím. Přibližně v té době úředník pro transport z Jingdongu ohlásil, že chudí rolníci z jeho podprefektury nejsou letos na jaře schopni zahájit zemědělské práce, protože nemají osivo. Požadoval kapitál zrna v hodnotě 500.000 šňůr nebo ekvivalent v penězích, aby mohl poskytnout půjčku těm, kdo byli v nouzi. Jelikož se tato žádost shodovala s tím, co navrhoval Wang Anshi, císař jí věnoval pozornost a následně v devátém měsíci roku 1069 uvolnil z císařské pokladnice 1.000.000 šňůr (Williamson vol. I 1973, s. 148) na

72 Systém vyrovnávání cen pocházel z doby Válčících států. Jeho autory byli Guan Chong a Li Gui.

Stavěly se zásobníky na obilí a v době neúrody z nich bylo prodáváno zrno a snižovala se tak cena na trhu. Základem bylo heslo: *Když je cena nízko, nakupuj, když je cena vysoko, prodávej* (Hoan 1930, s. 49 - 50).

73 Byly zakládány od roku 1057, v nichž byly ukládány výnosy ze zkonfiskovaných polí. Na rozdíl od sýpek vyrovnávacích, obilí z nich bylo rozdáváno potřebným (dětem, nemocným atd.) a byly pod správou provinciálních soudců, kteří o nich rozhodovali (Hoan 1930, s. 50).

zemědělské půjčky v Hebei. Se zaváděním zemědělských půjček se začalo, tak jak zněl původní Wang Anshiho návrh, i v dalších dvou podprefekturách Jingdongu a v Huainanu. Hned na to se u dvora rozpoutalo další kolo diskuzí mezi oběma „bojujícími“ stranami.

Sima Guang připustil, že chudí si budou chtít půjčit, a dodal: „*Dovolím si položit otázku, jak budou potom splácet?*“ Císař Sima Guangovi připomněl, že podobné opatření proběhlo již před tím v Shanxi 山西 a nikdo si nestěžoval. Sima Guang odpověděl: „*Já jsem z Shanxi a vše, co jsem slyšel a viděl v souvislosti s tímto opatřením, je v každém ohledu špatné.*“ Císař mu na to odpověděl: „*To už je zvyk lidí křičet a odporovat všem opatřením vlády*“ (Williamson vol. I 1973, s. 150 – 151).

Zkušební „provoz“ zemědělských půjček ve vymezených oblastech byl Finanční plánovací komisí označen za úspěšný. Závěrečná zpráva pro císaře zněla: „*Po konzultaci s místním obyvatelstvem se většina dotázaných vyjádřila souhlasně.*“ Z ostatních podprefektur úředníci žádali o možnost zavedení stejného opatření i u nich. Zemědělské půjčky byly císařem posvěceny a v jedenáctém měsíci roku 1069 začalo jejich zavádění po celé zemi (Hoan 1930, s. 48).

Platnost opatření zemědělských půjček lze rozdělit do tří období:

1. Od roku 1069 do roku 1074 - do odchodu Wang Anshiho.
2. Od roku 1074 až do roku 1085 - do smrti císaře Shenzonga. V této době byly zemědělské půjčky stále aplikovány pouze s drobnými úpravami.
3. Od roku 1086, kdy vládl císař Zhezong 哲宗 (1076 – 1100, sedmý císař dynastie Song, vláda 1085 - 1100) až do poloviny vlády císaře Huizonga, kdy byly zcela zrušeny (Hoan 1930, s. 39 – 40).

V *Songshi* se objevila tato kritika⁷⁴: „*První, co jmenovaných 41 úředníků pověřených dozorem nad prováděním opatření udělalo, je to, že nutili lid, aby si vzal co nejvyšší půjčky tak, aby mohli potěšit Wang Anshiho a získali slávu za svoji horlivost. Chudí byli velmi potěšeni, že si mohli půjčky vzít, ale bohatší to v zásadě dělali proti své vůli. Úředníci nutili*

⁷⁴ Williamson ji považuje za hlas opozice.

všechny, aby si půjčky brali poměrně ke svému zařazení do daňové skupiny... To vzbudilo mezi lidmi velkou nevoli a stěžovali si, že to poškozují celou podstatu opatření... Cenzori....začali veřejně kritizovat...že je to děláno pro dosažení vyššího příjmu vlády....“(Williamson vol. I 1973, s. 156 – 157).

Z provincií začaly přicházet stížnosti. Především bylo napadáno rozhodnutí, že i bohatí si mohou půjčovat, což bylo proti původnímu záměru. Od roku 1070 mohly být půjčky poskytovány všem. Jejich výše byla odstupňována podle majetku do pěti tříd (Twitchett, Smith, 2009, s. 395). Půjčovat si bylo dovoleno i lidem z města. Chudí si půjčovali, ale měli problém splácet. Bohatší sousedé se stali ručiteli za ty chudší (Lin 2009, s. 133). Ani jedno se císaři nelíbilo, začal váhat, zda je nové opatření správné. Pozice Wang Anshiho byla částečně otřesena a tak se stáhl pod záminkou nemoci. Sima Guang napsal prohlášení, v němž píše, že díky reformám „je svět ve varu a lidé neklidní.“ Císař se chystal zemědělské půjčky odvolat, ale byl přívrženci reformy vyzván, ať s tím počká do doby, než se Wang Anshi uzdraví. Wang Anshi požádal o rezignaci.⁷⁵ V době nepřítomnosti Wang Anshiho u dvora nabídl císař Sima Guangovi post - Zástupce vojenského rady. Sima Guang odmítl. Anti-reformisté z prováděcí vyhlášky zemědělských půjček nechali vypustit Wang Anshiho zákaz vynuovení půjček. Reformní hnutí bylo na pokraji krachu. Ovšem Wang Anshi nakonec vyšel ze situace posílen⁷⁶(Williamson vol. I 1973, s. 159 – 162).

Rozhodujícím okamžikem pro politiku zemědělských půjček a všechny ostatní reformní vyhlášky, bylo sucho,⁷⁷ trvající od srpna 1073 do dubna 1074, které zasáhlo celé císařství (Hoan 1930, s. 57). Ze strany státu byl vyvíjen na rolníky velký nátlak na splacení zemědělských půjček. Pod tlakem veřejnosti byla prozatímně platnost všech nových vyhlášek pozastavena. Rozhořel se politický boj mezi Wang Anshiovými stoupenci, kteří

75 Wang Anshiho odchodu se císař zalekl a souhlasil s uplatněním své autority vůči konzervativcům, kteří reformu „blokovali.“ Tak se Wang Anshi zbavil svých největších kritiků. Členové Státní rady Chen Shengzhiho a Zeng Gongliang 曾公亮 (998 – 1078) na své posty rezignovali, následoval je i Sima Guang, který se stáhl na 14 let do centra opozice Luoyangu (Twitchett, Smith 2009, s. 371).

76 Vzrůstala sice kritika od cenzorů Zhang Jiana 張戢, Wang Zishaoa 王子韶 a také od Li Changa (ten potvrdil, že jsou požadovány úroky po lidech, kteří půjčku nikdy neměli). Nakonec však všichni tři rezignovali na své posty. Všechny tyto skutečnosti přinutily Wang Anshiho a císaře přemýšlet o reorganizaci a umístit Finanční plánovací úřad pod Úřad kancléře. Wang Anshi souhlasil až po té, co dosadil do Úřadu kancléře svého člověka. Pole působnosti Kancléře, původně dohlížel na civilní záležitosti, bylo rozšířeno i na vojenské záležitosti. Vojenský úřad byl odsunut na vedlejší kolej a jeho ministr, Wen Yanbo 文彦博 (1006 – 1097), ztratil velkou část pravomoci. Za jeho zástupce byl dosazen Lu Gongbi 呂公弼 (1007 – 1073), který žádal Wang Anshiho, aby neprosazoval své názory tak tvrdě. Za své protireformní smýšlení byl později převelen mimo hlavní město (Williamson vol. I 1973 s. 168 – 171).

77 Liščák (2008) uvádí, že hladomor v roce 1074 byl v severní Číně způsoben náletem kobylek.

chtěli *Novou politiku* vrátit v platnost (vyjma vyhlášky o čtvercových polích) a opozicí v čele s císařovnou. V dubnu roku 1074 Wang Anshi požádal císaře o uvolnění ze své funkce a bylo mu vyhověno. Odešel do Jiangningu 江寧 (dnešního Nanjingu), kde se stal prefektem provincie (Hoan 1930, s. 60).

Roku 1074 se začalo psát druhé období politiky zemědělských půjček. Císař nařídil poskytnutí části zásob obilí z Vyrovnávacích sýpek na zemědělské půjčky a zbývající část byla nabídnuta k prodeji. V téže roce byly veškeré dluhy ze zemědělských půjček odpuštěny. Nové půjčky již splaceny být musely (Hoan 1930, s. 60 - 61). Druhé období skončilo smrtí císaře Shenzonga roku 1085 (Hrdličková, Hrdlička 1992, s. 249)

Když se roku 1086 stal císařem Zhezong, začalo třetí období zemědělských půjček. Ihned po nástupu na trůn byl celý systém opuštěn a nahrazen staronovým systémem vyrovnávání cen. Avšak již o šest měsíců později se ozývaly hlasy volající po znovuzavedení zemědělských půjček. Nebylo to však kvůli pomoci drobným rolníkům, nýbrž proto, že zemědělské půjčky byly velmi výhodné jako příjem státního rozpočtu (Hoan 1930, s. 70 - 71). Již ke konci roku 1086 Sima Guang prohlásil „ *...idea zemědělských půjček byla v zájmu lidu a vše, co je třeba zakázat, jsou donucovací metody úředníků*“ (Meskill 1963, s. 49) Pro toto období bylo charakteristické neustálé rušení zemědělských půjček a jejich opětovné zavádění. Různě se upravovaly termíny vyplácení, splácení a výše úroků. Základní princip ale zůstal stejný (Hoan 1930, s. 72). V rozsahu celé říše byly zemědělské půjčky zavedeny i za císaře Huizonga (Hoan 1930, s. 74).

Za dynastie Jižních Songů se myšlenka zemědělských půjček objevila znovu (Meskill 1963, s. 49). Jejich znovuzavedení bylo spojeno i se jménem Zhu Xiho, který byl velkým kritikem Wang Anshiho a „*nemohl mu přijít na jméno*“ (Cheng 2006, s. 489). To mu však nebránilo, aby v roce 1168 vytvořil v místě, které spravoval, systém sýpek, z nichž zemědělské půjčky poskytoval. Vstupní kapitál se mu přes počáteční problémy⁷⁸ po čtrnácti letech praktikování zemědělských půjček na úrodu s úrokem 24% p.a. podařilo navýšit o 516%. Následně snížil úrok na 3% p.a. Systém byl dle něho výhodný jak pro vládu, tak pro obyvatelstvo. Když byl Zhu Xi za Půjčky na úrodu kritizován, prohlásil: „*Ale vždyť toto byla jediná dobrá věc, kterou Wang Anshi zavedl*“ (Meskill 1963, s. 51).

⁷⁸ Pravidla upravující půjčky byla velmi striktní a místní úředníci neměli v některých případech zájem půjčky poskytovat, protože jim vznikaly zbytečné problémy. Sýpky neotevřeli dokonce ani v době hladomoru.

Williamson (vol. I 1973, s. 164) Wang Anshiovu činnost vychvaluje a kritiku zdůvodňuje tím, že když snížil výdaje státního rozpočtu, přišla spousta vysokých úředníků o své výhody. Velkostatkáři a lichváři přišli o část svých zisků, jelikož si lidé půjčovali od státu za mnohem nižší úroky. Obyčejný lid nemohl být nespokojen, místo 40 – 50 % p.a. lichvářům platil 20 % p.a.⁷⁹ státu.

Kritici vcelku oprávněně namítali, že záměrem politiky zemědělských půjček byl zisk, maximalizace příjmu se stala hlavním cílem a úředníci se snažili poskytnout co nejvíce půjček. Nejchudší rolníci se znovu dostávali do dluhů a byli to právě oni, kdo půjčky nesplácel. Prodejem jejich majetku se vytvářely další zdroje fondu na půjčky (Twitchett, Smith, 2009, s. 395).

2.6. Reforma služební povinnosti (Muyi fa 募役法)

Služební povinnost pro místní vládu má jiné historické kořeny než pracovní povinnost.⁸⁰ Problém se služební povinností nezačal ani neskončil s dynastií Song, ale byl za její vlády velmi diskutován - na zlepšení stávajícího stavu měli zájem Sima Guang, Su Zhe a další - a Wang Anshiho názory na změny zapadly do všeobecné nálady (Meskill 1963, s. 88 – 89).

Čínský stát nikdy neměl dostatečné finanční a institucionální zdroje, aby byrokracie sahala dále než na úroveň okresu. Zejména od této úrovně níže fungoval princip veřejné služby. Za dynastie Han byly osoby pro zajišťování veřejných služeb na nejnižších úrovních vybírány z řádného obyvatelstva dané oblasti a pověřeny vládou podle svých schopností a vážnosti, které se v komunitě těšily. Většinou se jednalo o příslušníky nejbohatších rodin a služba v nich přecházela z generace na generaci. Tito představení vesnické samosprávy měli sociální prestiž a administrativní autoritu v rámci své komunity. Když prostí lidé vykonávali

79 Pozitivní přijetí zemědělských půjček Williamson (vol. I 1973, s. 166) dokládá historikou, jak Li Ding 李定 (1028 – 1087) přišel z jihu do hlavního města a Li Chang 李常, budoucí ministr financí, se ho ptá, jak jsou lidé na jihu spokojeni s půjčkami a Li Ding odpovídá „Není nikdo, komu by se to nelíbilo.“ Li Chang odpověděl: „Nemluv o tom na veřejnosti, celý dvůr je proti.“

80 Služební povinnost a pracovní povinnost je třeba odlišit. Pracovní povinnost byla určena pro všechny fyzicky schopné osoby, jak byly uvedeny při sčítání lidu. Během dynastie Tang byla pracovní povinnost přiřčena k daní z půdy (dvacet dní pracovních povinností bylo změněno na placení daní dvakrát ročně), i když nadále byli čas od času lidé povoláváni na vykonávání určitých prací (Liu 1959, s. 99, Meskill 1963, s. 88).

fyzickou práci pro stát, oni nad nimi prováděli dohled a organizaci (Liu 1959, s. 100). Od lidí vybírali daně a byli to oni, na jejichž bedrech spočívalo chytání banditů, vybírání daní. Stávali se často řádnými státními zaměstnanci a mohli vystoupat až na nejvyšší úřednická místa (Meskill 1963, s. 88).

Postupem času se pozice osob, vykonávajících veřejnou službu, zhoršovala a to zejména ze dvou důvodů:

1. Rostla finanční náročnost veřejné služby. Jejich zodpovědnost za výběr daní a jiných poplatků⁸¹ s sebou přinášela i povinnost uhradit ze svých vlastních prostředků jakékoli nesrovnalosti v účetnictví a ztrátu zboží vybraného jako daň.⁸²
2. Růst počtu úřednických domácností na vesnicích, které nespádaly pod pravomoc vesnické samosprávy a stávaly se velkými vlastníky půdy. Byly osvobozeny od daní. Představitelé vesnické samosprávy nebyli schopni naplnit požadovanou daňovou kvótu výběrem od obyvatelstva a častokrát museli sáhnout do svých vlastních zdrojů (Meskill 1963, s. 88 - 89).

Systém, který platil před Wang Anshovou reformou zastřešovala Vyhláška o povinné práci *Chayi fa* 差役法. Základní venkovské funkce služební povinnosti byly: starosta (*huchang* 户長) a okresní písař (*xiang shushou* 鄉書手), zodpovědní za vyměření a výběr daní, vesniční starší (*qichang* 耆長) a gardisté (*zhuangding* 壯丁) (Twitchett, Smith 2009, s. 397). Mnohem více, než výkon služby na „vesnici,“ bylo zatěžující, když nositelé výše zmíněných funkcí byly povoláni ke službě pro vládu, zejména k okresnímu a prefekturálnímu správnímu úřadu. Zodpovědnost za výkon těchto služeb, potřebných financí, poskytnutí zvířat a lidí atd. ležela na místním obyvatelstvu, které bylo rozděleno do kategorií podle majetku. Nejdůležitější veřejnou funkcí byl úředník dohlížející na přepravu, dozorování trhů, který se nazýval *yaqian* 衙前.⁸³ Skupina obyvatelstva, která byla

81 Myslí se jak ve finančním tak naturálním vyjádření.

82 Lin (2009, s.131 – 132) uvádí historiku kdy Wang Anshiovi jeho manželka zakoupila konkubínu. On se ji zeptal kdo je. Ona odpověděla: „*Manžel pracoval pro armádu. Převážel na lodi rýži. Náklad se potopil a on ho musel zaplatit...Aby dorovnal celý dluh, musel mě prodat.*“

83 Před úpravami, které provedl Wang Anshi se k problémům s *Chayi fa* vyjadřoval i Sima Guang. Napsal. „...*Za těchto podmínek je lepší být chudý než bohatý,*“ a navrhoval, aby post *yaqiana* byl placený. Nebyl jediný kdo se o současném stavu vyjadřoval negativně. Wu Chong 吳充 psal: „...*Když přijde čas pro výběr nového yaqiana, přejede úředník ze správního úřadu a provede prohlídku každého domu. Udělá pečlivý soupis každého hrníčku,...aby zjistil celkovou hodnotu....Jsou také případy, kdy muži odvolaní do služby o všechno přišli...Lidé se snaží službě vyhnout jakýmkoli způsobem..neobdělávají půdu, aby nebyli zařazeni*

povinována výkonem této služby⁸⁴ se snažila službě vyhnout, simulovala chudobu, rozdělovala své rodiny, stávala se mnichy, zbojníky... (Williamson vol. I 1973, s. 214).

V *Songshi* se o tomto systému píše, že za vlády Taizua bylo obyvatelstvo rozděleno do devíti tříd dle majetku a pouze čtyři nejbohatší třídy vykonávaly služební povinnost. Zařazení do třídy určoval majetek, jehož hodnota se často měnila a tak nejvýznamnější služební povinnosti byly svěřeny prvním dvěma nejbohatším. Protože však nebylo stanoveno, kdo služební povinnost nemá vykonávat, skutečné břemeno dopadlo na rolnickou třídu a systém byl velmi zneužíván. Docházelo i k podvodům, při nichž byl majetek zatajován, aby daný člověk nespadal do kategorie pro výkon služby.⁸⁵ Služby byly svěřovány sice bohatým, ale v oboru nezkušeným lidem. Ze služebních povinností byli vyňati buddhističtí mniši, takže se mnoho lidí raději stalo mnichy.⁸⁶ Za císaře Renzonga se začala služební povinnost vztahovat i na obchodníky a obyvatelé z města. Později bylo zakázáno, aby vykonával službu někdo jiný, než komu byla určena (zejména post *yaqiana*). V letech 1049 – 1054 bylo v Jianghu umožněno se ze služebních povinností vyplatit. Opatření mělo úspěch a napodobovalo se i v dalších oblastech, později bylo ale zakázáno např. pro post *yaqiana*. V letech 1054 – 1056 byl zaveden nový systém, v němž bylo pro nejdůležitější služby z každé provincie vybráno sto mužů, rozdělených do skupin po deseti. Pracovali společně jeden rok. Systém byl komplikovaný, nevztahoval se na všechny oblasti stejně a některá opatření měla dočasnou působnost (Williamson vol. I 1973, s. 216 – 219).

Roku 1069 vyslala Finanční plánovací komise osm mužů, aby provedli šetření a podali zprávu ohledně *chayi fa* a toho, jakým způsobem bylo prováděno zdanění. Císař následně vyzval Finanční plánovací komisi, aby navrhla reformu. Císař s jejími navrženými opatřeními souhlasil a změny byly nejdříve vyzkoušeny v oblasti hlavního města. Rok na to, ve dvanáctém měsíci roku 1070, byl vyhlášen návrh, Vyhláška o služební povinnosti (*muvi fa*). Finanční plánovací komise a lidé měli jeden měsíc na to, aby se k návrhu vyjádřili.

do vyšší třídy...“ Roku 1068 Han Jiang (v té době byl ministrem financí) psal: „Největší břemeno nesou *yaqianové*, kteří se často na tomto postě finančně zruinují.....Syn provdal svojí ovdovělou matku.....a jiný syn opustil svoji matku, aby se vyhnul této službě. Toto samozřejmě odporuje lidskosti.“ (Williamson vol. I 1973, s. 220 – 221).

84 Část jich ovšem pracovala na dobrovolné bázi (kariérní podúředníci). Jednalo se o dlouhodobou službu honorovanou z různých vybíraných poplatků a daní (Liu 1959, s. 102).

85 Velcí majitelé půdy převáděli pozemky na úředníky, kteří nepodléhali *Chayi fa* (Williamson vol. I 1973, s. 216).

86 Aby se tomu zabránilo, bylo nařízeno všem mnichům, aby si holili hlavy (Williamson vol. I 1973, s. 217).

Nová vyhláška obsahovala toto: lidé byli rozděleni do tříd podle svého majetku, obyvatelé města byli rozděleni do deseti tříd, prvních pět podléhalo poplatku ze služebních povinností, ostatní byli osvobozeni; obyvatelé vesnic byli rozděleni do patnácti tříd, první tři třídy byly rovněž zdaněny, ostatní osvobozeny; rozdělení do tříd mělo probíhat ve městě každé tři roky a na vesnicích každých pět let; třídy podléhající služebním povinnostem se nazývaly *mianyiqian* 免沒錢 a skupiny obyvatel do té doby osvobozené z služební povinností se jmenovaly *zhuyiqian* 助沒錢 (Twitchett, Smith 2009, s. 420); daň byla placena dvakrát ročně, na jaře a na podzim společně s majetkovou daní; pokud měla rodina majetek ve dvou prefekturách, platila v obou, pokud patřila do vyšších tříd, v jedné, pokud patřila do střední; rodiny úředníků, rodiny bez mužského člena, mniši a mladší dvaceti let platili daň v poloviční výši; peníze takto vybrané měly sloužit k placení tří nejvyšších tříd za vykonávání služebních povinností, největší důležitost měly posty *yaqiana* a lučištníka (podléhal zkouškám ze střelby). S posledně jmenovanými byly uzavřeny smlouvy na dva až tři roky. Daň obsahovala přírážku 10% na krytí případných nedoplatků, deficitů a výjimečných situací. Z vesnických služebních povinností nebylo ani nadále možno se „vyplatit“ daní, ani nemohl být nikdo zaměstnán místo osoby podléhající povinnosti. Vesničtí „starší“ byli vybíráni z domácností první až třetí třídy na období jednoho roku a místní policisté se vybírali z rodin čtvrté páté třídy s dvěma a více dospělými⁸⁷ (Williamson vol. I 1973, s. 224 – 227).

Wang Anshi se k problému ohodnocování úředníků vyjádřil ve svém *Podání o 10.000 slovech*:

先王知其如此，故其制祿，自庶人之在官者，其祿已足以代其耕矣。由此等而上之，每有加焉，使其足以養廉恥，而離於貪鄙之行。猶以爲未也，又推其祿以及其子孫... 使其生也，既于父子、兄弟、妻子之養，昏姻、朋友之接...

„Dávni vládcové si byli vědomi této skutečnosti a sestavili svá pravidla pro regulaci odměn, která začala u těch, jež se podíleli na veřejných službách a zajistili, aby jim byla kompenzována ztráta z toho, že byli povoláni k výkonu veřejných prací a nemohli tak provádět zemědělské a jiné povolání. S tím, jak rostla váha platu, zaopatřili dostatečně každého úředníka na jakékoli úrovni, aby zůstal poctivým, zachoval si sebeúctu a zdržel se

⁸⁷ Pro prefekturu hlavního města byl odhadnut výnos daně na 12.000 šňůr, na platy bylo použito 10.200 šňůr. V rezervě zůstalo 2.700 šňůr (Williamson vol. I 1973, s. 225).

*korupce. Později zavedli fond na výživu synů a rodičů úředníků,aby během svého života neměli obavu o zajištění svých rodin nebo aby měli dostatečné prostředky na svatby, pohřby, pohoštění hostí.....*⁸⁸

Tak, jak byla Wang Anshiova reforma nastavena, byla chápána jako útok na privilegované a bohaté třídy, z jejichž řad vycházela největší kritika. Pro ně to byla pouze další obtížná daň. Úředníkům na místních úrovních také nové opatření vzalo zbraň na zastrahování obyvatelstva a možnost, jak získat úplatky. Strhla se vlna kritiky, i když většina úředníků základní směřování nového opatření schvalovala. Sima Guang, Zhang Fangping, Su Shi 蘇軾(1039 – 1101) a jeho mladší bratr Su Zhe, Yang Hui 楊禧(1027 - 1088) a Liu Zhi si kritiku neodpustili, stěžovali si především na to, že je to pouze další daň; přírůstek k dani byla pro ně neodůvodnitelná a byla používána na všechny možné účely; daň byla stanovena rok co rok vládou bez ohledu na místní ekonomické podmínky, úrodu, což dle konzervativců starý systém zohledňoval. Dalším terčem kritiky bylo placení daně v peněžním vyjádření. Konzervativci poukazovali na to, že rolníci, aby mohli daň zaplatit, prodávali všichni úrodu ve stejný čas, což vedlo k poklesu ceny, což bylo pro poplatníky nevýhodné. Stížnosti se soustředily i na to, že dříve vykonávali práci lidé z dobrých rodin a dnes je najímán kdokoli, kdo nemá stálé povolání a nemá respekt místních obyvatel, dělá to jen pro peníze a poté, co neplní závazky, uteče. Daň byla kritizována z pohledu nespolehlivého stanovování tříd; bylo poukazováno na to, že úředníci se budou chtít zalíbit vládě a vybírat více, než je potřeba. Daně byly považovány za nespravedlivé jak vůči nejvyšším třídám (dříve se ve službě střídali, teď jí podléhali stále všichni), tak i vůči chudým (dříve neplatili a nyní museli). Konzervativci zastávali názor, že ti, co byli dříve od služebních povinností osvobozeni, měli zůstat osvobozeni i nadále (Liu 1959, s. 103 – 105).

Na tuto kritiku reagoval Zeng Bu 曾布 (1036 – 1078), který byl za celý návrh *muyi fa* zodpovědný a vyvrátil veškeré námitky s následujícími odůvodněními: rozdělení do tříd je spravedlivé a odpovídá tomu, jaké bylo provedeno v souvislosti s daní z půdy; nebylo zjištěno, že by nějaký úředník vybíral více, než je požadováno (pokud by se tak stalo, bude úředník propuštěn); služební povinnosti byly dříve také vyžadovány za každých okolností, jelikož je vláda potřebovala vždy a předchozí systém neumožňoval žádné úlevy; i když je

⁸⁸ Celý text Wang Anshioho *Podání o 10.000 slovech* v anglickém překladu viz Williamson vol. I 1973, s. 48 – 84.

daň vysoká, každá domácnost zařazená ve vyšších kategoriích se na ní podílí pouze malou částkou a tak finanční břemeno není tak velké, jako bylo za starého systému, kdy některé rodiny skončily bez prostředků (musely zajišťovat službu celý rok); domácnosti mohou platit jak penězi tak obilím, hedvábím atd. Pokud by se platilo pouze nepeněžitě, byl by problém s neustálým stanovováním cen. Lidé mají na výběr, jakým způsobem platit. Je mnohem spravedlivější, když se na úhradě služeb budou podílet všechny domácnosti. Za svoji kritiku byli Yang Hui a Liu Zhi posláni na posty mimo hlavní město (Williamson vol. I 1973, s. 229 – 233).

Peníze vybrané na základě této vyhlášky primárně sloužily na platy úředníků vykonávajících činnosti spojené s vyhláškou a těch, kteří byli zaměstnáni na výkon veřejných služeb. Pro ilustraci: částka vyplacená na mzdy daňových úředníků v hlavním městě byla roku 1068 4.000 šňůr, v letech 1075 – 76 to bylo již 380.000 šňůr (Williamson vol. I 1973, s. 234). Roku 1076 suma získaná na základě *muyi fa* dosáhla celkové výše 10.414.553 šňůr, roku 1084 to již bylo 18.429.300 šňůr (Williamson vol. I 1973, s. 235). Avšak mezi lety 1071 a 1076 se celý systém, jež měl v první řadě zprofesionizovat původně povinné služební povinnost na provincionální a prefekturální úrovni a vyrovnat finanční břemeno středních a vyšších společenských vrstev, změnil na prostředek, jak získat další příjmy do státního rozpočtu. Odchýlení od prvotního záměru bylo způsobeno zrušením výjimek pro nejhudší vrstvy čtvrté a páté třídy. Dalším problémem byla přiřádky k celkové kvótě daně pro danou oblast, stanovená výše byla 10% na nenadálé okolnosti. Skutečnost však byla zcela jiná. Pohybovala se ve výši 24,9 % celkové daňové kvóty (Twitchett, Smith 2009, s.422). Přebytky celého systému byly používány i na platy jiných úředníků. Všeobecná snaha byla, aby co nejvíce peněz zůstalo v systému, a tak bylo vymyšleno, jak neplatit mzdy. Jeden z experimentů se jmenoval „půda za službu“ (*geitian muren* 給田募人) a byl uveden do praxe v polovině roku 1074. Celý pokus byl záhy, ve druhém měsíci roku 1075, pro svou nákladnost odvolán. Původním cílem *muyi fa* bylo snížit počet pozic vykonávaných jako služební povinnost, aby došlo ke zvýšení výkonnosti celé administrativy, příjem ze systému byl až na druhém místě. Ke snížení míst opravdu došlo.⁸⁹ Přesouvala se i část povinností z pozic vykonávaných na základě vyhlášky o povinných pracích na úředníky civilní a vojenské (Twitchett, Smith 2009, s. 420 – 424).

89 Například Han Wei, 韓維 (1017 – 1098) odpůrce reformy a prefekt Kaifengu 開封, tak mohl zrušit 835 míst *yaqianů*. (Twitchett, Smith 2009, s. 424).

Po smrti císaře Shenzonga se dostala k moci opozice v čele se Sima Guangem, v jejímž rámci se názory na *muyi fa* různily. První skupina chtěla systém s jistými úpravami⁹⁰ zachovat. Další ho chtěli zrušit postupně a poslední skupina byla pro okamžité odvolání. Nakonec vznikl systém, vyhlášený ve třetím měsíci roku 1086, který nezahrnoval zrušení *muyi fa*, ale ani obnovu systému původního. Spočíval v tom, že místní vlády nejdříve najaly lidi (jednalo se o nejdůležitější post *yaqiana*, u něhož byl ponechán stejný postup jako za Wang Anshiho, musel mít odpovídající schopnosti) za mzdy a pokud jich i tak byl nedostatek, pak přišla na řadu služební povinnost vyžadovaná od domácností nejvyšších tříd a těm bylo dovoleno, aby se vyplatily a najat byl někdo jiný. Míst mělo být zřízeno tolik, kolik jich bylo před Wang Anshiho reformou, ale císař nechal stavy na současné úrovni. Dalším nedostatkem bylo, že lidé museli vykonávat práci na níž sami nestačili a museli si tedy najmout pomocníka, takže jejich finanční břemeno bylo vyšší než za Wang Anshiho. Poplatky byly zrušeny, tím se celý systém dostal do deficitu. V další fázi, když se k moci opět dostali reformisté a Wang Anshiho systém byl obnoven, vzrostlo daňové břemeno mnohanásobně a enormně zatížilo nižší třídy, kdy místo dvou až tří šňůr odváděných dřívě, platily kolem třiceti⁹¹ (Liu 1959, s. 108 – 109).

2.7. Systém vzájemné obrany (*Baojia* 保甲), reforma armády

Čtvrté reformní opatření *baojia fa* (保甲法) bylo reakcí na vzrůstající banditizmus a násilí v hlavním městě. *Baojia* v prvé řadě vzniklo, aby byl zajištěn pořádek a majetková práva, také však usnadnilo sčítání lidu a výběr daní a pomáhalo minimalizovat daňové úniky. Jeho využití jako zálohy pro stálou armádu přišlo až později, v souvislosti se snahou řešit její neutěšený stav. Nové opatření navazovalo na původní bezpečnostní systém zavedený na úrovni prefektur, jenž spadal pod velení vojenského inspektora (*xunjian* 巡檢). Vesničané byli organizováni v dobrovolných jednotkách, které měly zajistit bezpečnost na místní úrovni. Postupem času systém přestával fungovat a otevřela se cesta pro vzrůstající banditizmu. Roku 1070 si na špatný stav dobrovolného systému *baojia* v hlavním městě

90 Například Su Shi.

91 Podobný systém později existoval i za dynastie Ming. Služební povinnost byla stále více převáděna na poplatek vyjádřený ve stříbře. V 16. století se tento poplatek připojil k dani z půdy. Její výše se lišila po celé říši (Twitchett, Mote 2008, s.138). Neexistoval jednotný systém a vláda nemohla předpovídat příjmy státního rozpočtu (Anderson 2001, s. 5).

Kaifengu stěžoval vysoký vládní zmocněnec Zhao Ziji 趙子幾 (Twitchett, Smith 2009, s.407 - 408).

Dle *Songshi* bylo *baojia fa* vyhlášeno 12. měsíce roku 1070. Toto opatření bylo nejdříve uvedeno v praxi v hlavním městě a jeho okolí a posléze v celé říši. Zavádění nového systému *baojia* bylo velmi pomalé. Teprve za rok, ne dříve než v sedmém měsíci roku 1072, kdy fungoval systém vzájemné obrany v hlavním městě, byl rozšířen do dalších šesti prefektur v okolí Kaifengu⁹² a až v osmém měsíci roku 1073 začalo nové opatření platit v celé říši. Nové opatření zavedlo formální velitele a organizační struktury pro místní obyvatelstvo (Twitchett, Smith 2009, s.408). Bylo v něm uvedeno, že deset rodin vytváří *bao* 保, padesát rodin *dabao* 大保, deset *dabao* zformovalo *dubao* 都保. Kde bylo méně než deset rodin, ty byly přiřazeny k sousedním *bao*. *Bao* a *dabao* podléhaly vedení jednoho muže z jejich řad, jenž měl odpovídající schopnosti. *Dubao* mělo velitele a zástupce velitele z řad bohatších majitelů půdy, kteří měli respekt mužů a byli voleni v místě. Později bylo zamýšleno, že velitelé těchto dobrovolníků budou vysocí státní úředníci. Každá rodina, kde byli dva muži, musela jednoho poskytnout do *bao*, pokud byli v rodině další, mohlo být „dobrovolníků“ více. Každá *dabao* vytvořila z pěti mužů noční hlídku (Williamson vol. I 1973, s. 181 - 182). Nový systém *baojia*⁹³ byl na rozdíl od svého předchůdce povinný. Systémem *baojia* byly dále nahrazeny a zrušeny některé placené posty na venkově, původně zařazené pod *muyi fa*, např. vesnický „starší.“ Kritici namítali, že pokud nejsou tyto funkce potřebné, pak by měly být sníženy poplatky vyplývající z této vyhlášky (Twitchett, Smith 2009, s. 408 – 409, 427).

Původní návrh *baojia* ze své podstaty kontroly společnosti podléhal Dvorskému úřadu dozoru nad zemědělstvím (*Sinong si* 司農寺) a nikoli Úřadu pro vojenské záležitosti (*Shumi yuan* 樞密院). Avšak už v době zavádění systému *baojia* Wang Anshi přemýšlel o tom jak jeho pomocí vyřešit špatný stav státního vojska a snížit výdaje na armádu⁹⁴ (Twitchett, Smith 2009, s. 409).

92 V souvislosti s tím Wang Anshi císaři navrhl, aby armáda z okolí hlavního města byla převedena do různých částí země a obrana v něm svěřena pouze do rukou dobrovolníků. Panovník se zdráhal takové rozhodnutí učinit, ztratil by kontrolu nad placenou armádou a hrozila možnost, že v takovém případě propukne vzpoura. Obával se, že s dobrovolníky přijde k hlavnímu městu lůza a bude narušen pořádek Nic takového se ale nestalo (Williamson vol. I 1973, s. 183).

93 Dále pojmem *baojia* rozumím nový systém zavedený Wang Anshiem.

94 Stálá armáda pohltila dvě třetiny všech státních příjmů, 80% státního rozpočtu (Zhongshan Daxue 1974, s.3).

Císař i Wang Anshi byli nespokojeni se stavem, v jakém se císařská armáda nacházela. Především v souvislosti se severní a severovýchodní hranicí, kde se nacházely říše Liao a Xi Xia, které byly vnímány jako vojenská hrozba pro Songy. Roku 1062 měla songská armáda 1.160.000 mužů velmi špatně vyzbrojených a vcelku nevykonných. Byla uplatňována politika „bezpečí uvnitř, slabost ven“ (*shounei xuwai* 守内虚外) (Zhongshan Daxue 1974, s. 2). Na hranicích rozmístěné vojenské posádky nebyly schopny zabránit pronikání cizích vojsk ze severu na území songské Číny. Jak Wang Anshi uvádí ve svém *Podání o 10.000 slovech*:

今乃以夫天下之重任，推而屬之姦悍無賴、此方今所以惴惴然常抱邊疆之憂，而虞宿衛之不足恃以爲安也。

„Avšak dnes největší zodpovědnost.....spočívá na ramenou „budižkničemů,“.....To vysvětluje skutečnost, že máme neustálý strach z toho co se děje na hranicích, a proč se tolik zajímáme o spolehlivost stálé armády v případě, že by byla říše napadena.“⁹⁵

Na špatný stav armády si stěžoval již Ouyang Xiu císaři Renzongovi. Uváděl, že je již čtyřicet let mír a vojáci nejsou zvyklí bojovat a v době války nejsou k ničemu a zbytečně stojí stát nemalé finanční prostředky.. Ve stejném duchu si stěžoval i Fan Zhen 范鎮. Ve své reformě éry *Qingli* nabádal k vytvoření vojáků z řadového obyvatelstva. Neměla tak být snížena pracovní síla potřebná k obdělávání polí. Stejně tak Su Shi, který poukazoval na to, že armáda a koně u hlavního města stojí mnoho peněz. Koně se mohli pást tam, kde pro ně byla potrava a vojáci mohli pracovat na poli. Místním lidem se měl poskytnout lepší výcvik a vybavení. Císaři bude pro obranu stačit císařská garda a ušetří se i za dopravu věcí, které tito vojáci potřebovali, do hlavního města. Su Shi upozorňoval i na to, že armáda je přestárlá a noví rekruti pocházeli ze skupiny „budižkničemů,“ kteří „jen hrají karty a pijí víno.“ Navrhoval, aby vojáci měli smlouvu na deset let a jejich věk se pohyboval mezi 30 a 50 lety. „Dnešní lidé nejsou zběhlí v zacházení se zbraněmi a bojí se vojáků. Pokud lidé nemají vojenský výcvik, jsou bezbranní proti lupičům..... Navrhují, aby všichni schopní muži byli po určité dobu podrobeni vojenskému výcviku“ (Williamson vol. I 1973, s.192–198).

95 Celý text Wang Anshihovo *Podání o 10.000 slovech* v anglickém překladu viz Williamson vol. I 1973, s. 48–84.

Špatná finanční situace nedávala přílišnou naději na zlepšení vybavenosti armády a zvýšení počtu vojáků. Jediné řešení, které Wang Anshi viděl, bylo udělat z lidí (rolníků) vojáky. Podobné opatření bylo zavedeno za dynastie Tang, kdy lidé mohli být povoláni do zbraně kdykoli. Starší precedent našel Wang Anshi u dynastie Zhou.⁹⁶ Pokus o obnovu podobného systému byl proveden již za císaře Renzonga pod názvem dobrovolníci (*yi yong* 義勇), fungující na principu služební povinnosti. Muži nazývaní jako *xiangyun* 鄉軍, byli evidováni jako záloha stálé armády. Většina z nich pocházela z lépe situovaných vesnických rodin rozdělených pro tyto účely do majetkových tříd. Muži z první a druhé třídy měli své vlastní kuše a přispívali určitou finanční částkou, třetí třídě poskytovala zbraně vláda. Vojenského cvičení se účastnili dvakrát do roka. Poprvé byl tento systém zaveden v letech 1042-48 ve třech podprefekturách v Hebei (180. 031 mužů), Hedong (77.079 mužů) a Shanxi (údaje z let 1064 – 68, 156.873 mužů) (Williamson vol. I 1973, s. 180). Za císaře Yingzonga byla každá rodina v Shanxi povinna poskytnout jednoho dobrovolníka připadajícího na tři muže ve věku 20 – 30 let. Na jiné podprefektury, vyjma dvou výše zmíněných, se systém nevztahoval.

Prvním krokem řešení problému s armádou bylo zredukování její velikosti. Roku 1068 nařídil císař Shenzong na radu Wang Anshiho, aby byla v každé provincii provedena inspekce vojska. Vojáci, kteří nebyli schopni vykonávat službu v císařské armádě, byli přeřazeni do prefekturních posádek a pokud nebyli schopni vykonávat službu ani tam, měli být propuštěni do civilu. Vojákům, kterým bylo více než 50 let a požádali o vyvázání z vojenské služby, mělo být vyhověno. O rok později bylo vydáno nařízení o řízeném snižování počtu příslušníků vojska. V letech 1068 – 9 proběhla redukce počtu vojáků⁹⁷ (Hoan 1930, s. 27 - 28). Opozice v čele se Sima Guangem předpovídala velké rebelie. Žádné však v historických záznamech uvedeny nejsou (Williamson vol. I 1973, s. 193 – 194). Výsledkem však bylo tak výrazné snížení počtu vojáků, že i Wang Anshi souhlasil s tím, že byla ohrožena bezpečnost země, především v Hebei a Shanxi. Proto bylo nezbytné

96 Jedná se o *Qijia fa* 丘甲法. Systém spočívá na jednotce *qia* 丘, ze které bylo povoláno 128 mužů do války nebo na jinou práci pro vládu v případě nouze. Potřebné vybavení upravovalo zvláštní nařízení. Jednotka *qia* musela dodat jeden vůz, čtyři válečné koně, dvanáct volů, tři velitele ve zbroji a 72 vojáků. *Zhouguan* 周官 bylo nařízení upravující rozdělení civilních rodin do jednotek pro pěti *bi* 比, které odpovídalo skupině pěti vojáků *wu* 伍. Dvacet pět rodin tvořilo jednotku *liu* 閭, vojenským protipólem byla skupina dvaceti pěti vojáků *liang* 兩 (Williamson vol. I 1973, s. 178).

97 V té době to byl ožehavý problém, o čemž svědčí i to, že Wang Anshi věnoval tomuto tématu báseň *Snižování počtu vojáků*. V ní zvažuje názor na snížení počtu vojáků, na straně druhé názor, že tím dojde k ohrožení bezpečnosti Songské říše. Wang Anshi se nekloní ani k jedné ze stran a místo toho navrhuje změny, které měly být provedeny, a teprve po nich měla následovat redukce vojska. Námět spíše pro prózu než pro poezii (Chang, Owen 2010, s. 403).

lid v severních oblastech podrobit vojenskému výcviku a stálá armáda musela být reorganizována, aby byla výkonnější. Jinak nebylo možné zajistit, aby se říše stala vojensky silnou. Přišlo na řadu propojení *baojia* se stálou armádou. Vojenský výcvik rolníků – vojáků se měl konat tak, aby nenarušoval zemědělské práce. Kritizováno bylo, že mužové zapojení do vojenského výcviku ve svém důsledku podléhali nové služební povinnosti, i když platili poplatky vyplývající z vyhlášky *muyi fa* (Williamson vol. I 1973, s. 178 – 181).

V sedmém měsíci roku 1071 byl pověřen mladší bratr Wang Anshih, Wang Anli 王安禮, dozorem nad tím, jak funguje propojení dobrovolníků a vojáků ve třech podprefekturách Hebei, Hedong a Shanxi. V *Songshi* se kritika soustředila na to, že budou odděleny rodiny a způsobí to vlnu sebepoškozování, proto pro snazší průběh začlenění dobrovolníků do armády bylo stanoveno, že budou sloužit pouze v místě svého bydliště. Velitelé dobrovolníků byli nahrazeni vojenskými veliteli. V jedenáctém měsíci 1071 bylo dovoleno, aby nové jednotky vzniklé spojením *baojia* a vojáků vykonávaly bezpečnostní obchůzky. (Hoan 1930, s. 27- 28).

Wang Anshi v propojení *baojia* s armádou viděl hlavně možnost snížení výdajů na armádu na 10 – 20 % současného stavu. Ve dvaceti dvou okresech bylo vybráno jedenáct míst, kde probíhal společný výcvik vojáků a dobrovolníků spadajících pod *baojia fa*. Byli vybráni vojenští instruktoři, poskytnuty zbraně. Peníze na výcvik byly hrazeny ze státní pokladny. Výcvik měl probíhat mimo období sklizně a každý rok trval padesát dní, což znamenalo pět dní měsíčně po dobu deseti měsíců. Postupem času bylo cvičení zredukováno na dvacet a později na osmnáct dní. Velitelé roty a pluku pocházeli z majetnějších rodin a dostávali žold. Dobrovolníci dostávali stravu a finanční odměnu ve výši 3.000 šňůr na měsíc. Do každého okresu byl jmenován dozor nad průběhem zavádění opatření jeden civilní a jeden vojenský úředník.

Současně s *baojia* chtěl Wang Anshi řešit nedostatek jízdních oddílů v songské armádě. Wang Anshi chtěl zřídit jízdní milici a podporoval chov koní pro vojenské účely. Nedostatek koní v Číně byl důsledkem obchodního embarga vůči severním říším Xi Xia a Liao a také toho, že oblasti, kde se koně chovali, nepatřily k Číně. Další důvod byl i ten, že vlivem snah přeměny veškeré půdy na půdu ornou přicházela Čína o potencionální

pastviny (Hoan 1930, s. 27 - 28). Podle vyhlášky o *baoma* 保馬 z roku 1072 (Meskill 1963, s.87) mělo chov koní zajišťovat venkovské obyvatelstvo žijící na severu a severozápadě císařství. Kůň se měl poskytnout každé rodině v systému *baojia*, která o něj požádala. Pokud se některá z rodin mohla starat o dva koně, bylo jí poskytnuto zvíře nebo peníze na jeho nákup. Koně každý rok kontroloval státem pověřený úředník. Rodiny byly penalizovány v případě, že jim svěřené zvíře uhynulo. Avšak koně, jež lidé používali, byli jezdeckým koňům hodně vzdálení a pro jízdní kavalerii zcela nevhodní. Po odchodu Wang Anshiho na „odpočinek“ byli bohatí lidé nuceni se o koně starat. Opět se zde objevil donucovací prvek, který byl cizí Wang Anshiovým ideám (Meskill 1963, s. 87 – 88).

Provádění vojenské služby v rámci vyhlášky o *baojia* naráželo na zvláštní úředníky. Branci byli používáni i k jiným účelům, než byl vojenský dril, a objevilo se uplácení úředníků za účelem vymazání z povinného vojenského cvičení.

Do smrti císaře Shenzonga nedošlo k žádné výrazné změně. Vyhláška o *baojia*⁹⁸ byla po jeho smrti v roce 1086, „ještě dříve než císařovo mrtvé tělo vychladlo,“ z popudu Sima Guanga odvolána. Tento krok následně přispěl ke ztrátě obranyschopnosti a vojenské výkonnosti songské armády a k následnému chaosu. Zrušení tohoto systému je uváděno jako jedna z příčin porážky dynastie Severní Song v roce 1127 (Hrdličková, Hrdlička 1992, s. 57). Za Jižních Songů byl systém *baojia* zaveden roku 1234 kvůli potlačení banditizmu a došlo k návratu k prvotní myšlence zajištění bezpečnosti (Twitchett, Smith 2009, s. 911).

2.8. Reforma vzdělávacího systému a úřednických zkoušek

Wang Anshi věřil, že stát má mít velký vliv na utváření společnosti. Nevěřil zcela v morální sebevýchovu, ale především v sebevýchovu ovlivněnou okolím. Stát v jeho představách působí jako vzor na společnost tím, že do svého byrokratického aparátu bude vybírat schopné a talentované úředníky.

98 Obdobný systém byl později zaveden v roce 1371 za dynastie Ming 明 jako *lijia* 里家, který byl systémem občanské kolektivní zodpovědnosti a vykonával morální dohled nad chováním členů obce. (Brook 2003, s. 42). Systém zajišťoval kontakt císařské vlády se společností pod úrovní okresu. Založen byl na společenství o sto deseti domácnostech. Deset nejbohatších rodin zajišťovalo jednou za deset let funkci „vůdce“ společenství *lizhanga* 里長. Sto rodin bylo rozděleno do skupin po deseti *jia* 家. Později, ve středním období dynastie Ming byla některá společenstva přeskupena do bezpečnostních jednotek *bao*. Systém *baojia* a *lijia* fungovaly na stejných principech (Twitchett, Mote 2008, s. 91). Celý systém se začal rozpadat v 19. století za dynastie Qing 清 (Meskill 1963, s. 38).

Wang Anshiovi stávající systém vzdělávání a výběru úředníků do státního byrokratického aparátu nevyhovoval. Hned po svém nástupu k moci se začal zaobírat myšlenkou reformy vzdělávacího systému. V roce 1068 navýšil počet studentů na vysokých školách. Roku 1071 založil školy v pěti provinciích a zreformoval Císařskou univerzitu. Na základě Vyhlášky o třech sekcích *sanshe fa* 三舍法 ji rozdělil na : Vnější sekci s cca 2.000 studenty, Vnitřní sekci s cca 300 studenty a Nejvyšší sekci s cca 100 studenty, určenými a povyšovanými na úřednické posty. Později musela mít každá provincie, prefektura a podprefektura svou školu. V těchto školách se poskytovalo klasické vzdělání. Roku 1072 založil vojenskou akademii se stanoveným počtem 100 studentů. Roku 1073 založil právníkou a lékařskou fakultu opět s přesně daným počtem studentů. Cílem vzdělávacího procesu neměl být podle Wang Anshiho člověk vyhovující konfuciánskému profilu vzdělance, ale i člověk s praktickými znalostmi a dovednostmi. Ve svém *Podání o 10.000 slovech* uvádí:

方今取士，強記博誦，而略通于文辭，謂之茂才異等、賢良方正。茂才異等、賢良方正者，公卿之選也。記不必強，誦不必博，略通于文辭，而又嘗學詩賦，則謂之進士。

„Současný výběr probíhá následovně: Pokud má člověk vynikající paměť, je schopen opakovat velké množství klasických textů a má jisté nadání na psaní textů, je označen za vynikajícího nebo výtečného, pak je vybrán pro nejvyšší ministerské funkce. Ti, kdož nejsou nadáni tak vynikající pamětí, nebo tak obširnými „papouškujícími“ schopnostmi, ale ještě mají jisté nadání pro kompozici dokládající jejich nadání pro poezii a skládání básní, je jim udělen titul „jinshi.“⁹⁹

古者天子諸侯，自國至於鄉黨皆有學，博置教道之官而嚴其選。...其材亦可以為天下國家之用....。

„Dávni vládci měli odstupňovaný systém vzdělávání řízený Státní universitou, přes okres až k vesnickým školám.¹⁰⁰ Na jejich kontrolu bylo určeno značné množství úředníků a učitelů.....Takto vychovávaní studenti odpovídali svými schopnostmi a charakterem

99 Celý text Wang Anshiho *Podání o 10.000 slovech* v anglickém překladu viz Williamson vol. I 1973, s. 48 – 84.

100 Xiang 鄉 oblast s 1.200 rodinami, Dang 黨 oblast s 500 rodinami.

*požadavkům na službu ve státních službách a mohli být využiti.....*¹⁰¹

人之才德，高下厚薄不同，...先王知其如此，故知農者以爲後稷。

*„Dávni vládci si byli vědomi skutečnosti, že se lidé liší v charakteru a ve svých schopnostech na určité práce..... Dávni vládci jmenovali ty, kteří byli způsobilí pro práci v zemědělství na Ministerstvo zemědělství.....*¹⁰²

Z výše uvedeného vyplývá, že Wang Anshi chtěl celý systém změnit. Vzdělání začalo být specializované a mělo odrážet pozdější funkci studenta ve státní správě. Rozšířila se znalost práva a na úřady se začali obracet i prostí lidé a dožadovali se spravedlnosti. Wang Anshi ovlivnil způsob výuky a vychoval si tak své nástupce, kteří byli zastánci jeho *Nové politiky* i několik desítek let po jeho smrti. Wang Anshi tak do své reformy včlenil sebezáchovný prvek.

Wang Anshi se zabýval zkouškovým systémem. V roce 1070 vydal dekret o odpovědích při úřednických zkouškách, kde měl být kladen důraz na obsah, nikoliv na formu. Předmětem zkoušek nadále nemělo být tradiční klasické vzdělání s důrazem na mechanickou paměť, ale „státnické“ schopnosti. Odpovědi měly být co nejstručnější.¹⁰³ Uchazeč měl mít povědomí o politické situaci, znát i jiné myšlenkové školy, orientovat se v praktických oblastech jako právo, lékařství, základech ekonomických teorií, astronomii a podobně. Povinné zkoušky z práva byly pro nižší úředníky, kteří byli nejbližší každodennímu životu (Hoan 1930, s. 35 – 36). Pro zkoušky povinné Wang Anshihovo komentáře ke klasickým knihám byly roku 1086 zavrženy¹⁰⁴ (Williamson vol. II 1973, s.2). Starý zkouškový systém platný před Wang Anshovou reformou byl navrácen ve čtvrtém měsíci roku 1089 (Williamson vol. II 1973, s.4).

101 Celý text Wang Anshihovo *Podání o 10.000 slovech* v anglickém překladu viz Williamson vol. I 1973, s. 48 – 84.

102 Celý text Wang Anshihovo *Podání o 10.000 slovech* v anglickém překladu viz Williamson vol. I 1973, s. 48 – 84.

103 Souvislost lze najít i s literaturou. V próze byl upřednostňován jednodušší styl guwen 古文 před piantiwenem 駢體文 (parelním-zdobným). Důležitý začal být obsah nikoli forma. Když byl roku 1057 Ouyang Xiu jmenován Hlavním dohlížitelem nad státními zkouškami. Úspěšní byli pouze kandidáti, kteří psali odpovědi v guwenu. Ti, co psali v piantiwenu neprošli. Tak se s konečnou platností prosadil starý styl. (Chang, Owen 2010, s. 396).

104 Do současnosti se jich většina nedochovala, což mělo dokazovat to, že nebyly kvalitní. Stejný osud měl potkat později i Sima Guangovo šestnácti svazkové historické dílo *Úplné zrcadlo ku pomoci vládě Zizhi Tongjian* 資治通鑒. Dle historiků „ho zachránila Shenzongova předmluva“ (Williamson vol. II 1973, s.15).

3. *Labutí píseň Nové politiky*

První Wang Anshiho odstoupení z funkce roku 1074 (Liu 1959, s. 63) bylo způsobeno jeho vlastními spolupracovníky, kteří v rozporu s Wang Anshiho přáním potvrdili, že Vyhláška o státním obchodu a Vyhláška o pracovních povinnostech byly špatně uváděny v praxi. Wang Anshi odstoupil z funkce a když se později vrátil, musel se zbavit úředníků, kterým nevěřil, čímž reformní strana přišla o důležité zkušené byrokraty a Wang Anshi se musel spoléhat na méně schopné spolupracovníky.

Dalším faktorem, který stál za Wang Anshiho odvoláním, bylo dlouhodobé sucho na severu. Od léta roku 1073 do jara roku 1074 nezapršelo¹⁰⁵ (Lin 2009, s. 158). Lidé trpěli a objevovala se kritika *Nové politiky*. Wang Anshi ji chtěl umlčet, ale Shenzong mu odpověděl: „lidé kvůli opatřením *Nové politiky* vážně trpí¹⁰⁶“ (Twitchett, Smith 2009, s. 453). Wang Anshi „onemocněl“ a byl císařem na nějakou dobu z funkce odvolán. Konzervativci v tom viděli možnost, jak se dostat k moci. Shenzong ovšem i nadále stál za Wang Anshiem, kterého v únoru roku 1075 povolal zpět do funkce. K jeho úplnému odvolání došlo až v devátém měsíci roku 1076 na Wang Anshiovu vlastní žádost.¹⁰⁷ Ani tehdy se však nedostali konzervativci k moci. Shenzong sice pozvolna obsazoval některé z nich do funkcí u dvora, ale nebyl připraven vzdát se reformní politiky.

Mezi lety 1080-1082 se Shenzong pokoušel o reformu byrokratického aparátu - Reforma éry *Yuanfeng* (元豐) – s cílem do vlády zapojil jak reformisty, tak konzervativce. Po neúspěšné invazi proti Tangutům na počátku 80. let 11. století císařovo reformní nadšení

105 Do té doby dobrá úroda napomáhala poklesu cen, což kompenzovalo inflační tlaky způsobené růstem peněžní zásoby v ekonomice (Liu 1953, s. 39).

106 Císař získal „malovanou reportáž“, v níž jeden vrátný v hlavním městě zachytil uprchlíky před hladem a daněmi. Byli na ní polonazi lidé, kteří jedli kořínky trávy a kůru ze stromů. Další prodávali dřevo, aby zaplatili daně (Lin 2009, s. 121 – 122).

107 V době kdy nebyl Wang Anshi u moci, určil za sebe nástupce Han Jianga 韓絳 (1012 – 1088) a Lü Huiqinga. Lü Huiqing byl mnohem více spojen se zaváděním *Nové politiky* a zmobilizoval všechny její stoupence, aby se konzervativci nedostali k moci. Na druhé straně se snažil Wang Anshiho zdiskreditovat (Zejména poukazoval na Wang Anshiovo přátelství s taoistickým mnichem, který se účastnil vzpoury proti císaři, a která byla spojena s některými členy císařské rodiny. Aby se Wang Anshi bránil obvinění, jel k císaři Nanjingu do hlavního města, cestu urazil za sedm dní.), protože se chtěl stát vůdce reformem a upevnit svou moc. Syn Wang Anshiho se snažil odstranit Lü Huiqinga a obvinil ho ze zpronevěry 5.000.000 šňůr. Lü Huiqing však použil schované jemu psané soukromé dopisy Wang Anshiem, v nichž se několikrát opakovalo „at' se to nedozví jeho Výsost.“ Císař začal být tím vším unaven a Wang Anshiho druhou rezignaci přijal (Lin 2009, s. 163 – 165, Twitchett, Smith 2009, s. 451- 453).

poněkud opadlo. Krátce před svou smrtí začal nabízet funkce konzervativcům např. Su Zhemu a Sima Guangovi.

Ve druhém měsíci roku 1085 císař Shenzong zemřel. Na jeho místo nastoupil císař Zhezong. Vzhledem k jeho věku byla za regentku určena matka císaře Shenzonga císařovna vdova Xuan Ren 宣仁 (regentkou 1085 - 1093), velká odpůrkyně Wang Anshiho a příznivkyně konzervativců.

Sima Guang byl povolán ke dvoru a přesvědčil regentku, že restaurace konzervativců je i z hlediska rituálu¹⁰⁸ vhodná. Protože „*je to jediná cesta jak zachránit stát a národ*“ (Twitchett, Smith 2009, s. 482). Sima Guang se vzhledem k věku nechtěl vlády účastnit, pouze regentce radil, koho jmenovat do funkcí. Wang Anshiho úředníky považoval za osoby bez skrupulí. Sima Guang prohlásil „*bezohlední úředníci jsou méně žádoucí než hloupi*“ (Liu 1959, s. 68). Ze všech vedoucích pozic byli odstraněni hlavní přívrženci Wang Anshiho reformní politiky. „*Byli rozptýleni....a v úkrytu čekali na příležitost k návratu k moci*“ (Williamson vol. II 1973, s. 3). Konzervativci často rušili zavedená opatření bez ohledu na důsledky a aniž by vrátili původní předreformní stav.

Opatření *Nové politiky* byla rušena jedno za druhým a došlo k návratu k politice císařů Renzonga a Yinzonga. Začalo se rušením systému *baojia* a *baoma*, které byly „*škodlivé a bez užitku*“ (Twitchett, Smith 2009, s. 495). Postupně následovala další. Vše pod heslem *laissez-faire*, stát se měl vměšovat do života lidí co nejméně. Měla se opět podporovat ekonomická soběstačnost venkova a neměla být narušována výběrem různých poplatků v peněžním hodnotě. V devátém měsíci roku 1086 zemřel Sima Guang, stmelující postava opozice. Konzervativci se následně rozštěpili na tři vzájemně se napadající se skupiny. V témže roce ve čtvrtém měsíci zemřel i Wang Anshi.

V devátém měsíci roku 1093 (Williamson vol. II 1973, s. 4) zemřela císařovna regentka. Za vlády císaře Zhezonga, mezi lety 1094 – 1100, začíná znovuzavádění Wang Anshových reform. Krátce po její smrti císař ke dvoru povolal Wang Anshiovy muže a započaly tři

108 Jednalo se o porušení tříletého smutku po smrti císaře Shenzonga.

dekády znovuzavádění reformních opatření *Nové politiky*. Ve čtvrtém měsíci roku 1094 (Williamson vol.II 1973, s. 12) byly znovu zavedeny zemědělské půjčky pod označením Vyhláška o vyrovnávacích sýpkách (*Changpingcang fa* 常平倉法). Dalším krokem byla snaha o obnovu zkouškového systému v podobě, jakou prosazoval Wang Anshi a následovaly další.

Po císařově smrti v prvním měsíci roku 1100 na trůn nastoupil jeho bratr Huizong a pod vedením Cai Jinga 蔡京(1047–1126) pokračoval v politice Wang Anshiově. Konzervativci neměli přístup k vládě. Vše zastavil útok ze strany říše Jin roku 1125 a říše Songů se změnila na říši Jižní Song.

4. Závěr

Wang Anshi byl učenecem, jemuž se jako jednomu z mála v dlouhé historii Číny dostalo možnosti uplatňovat v praxi své ideje, byť někdy velmi naivní. I když císař Shenzong nesouhlasil s některými částmi reformy, neměl nikoho, kdo by měl vizi „velkých úspěchů.“ Nemůžeme říci myšlenky, protože nic z toho, co bylo pod jeho vedením zavedeno a výrazně ovlivnilo songskou společnost minimálně na dalších padesát let, nebylo Wang Anshiovým výmyslem, ale vycházelo z konfuciánském přesvědčení, že se lze poučit z minulosti.

Jeho naivitu je možné najít v přesvědčení, že lze zavedením opatření zajistit úředníky pracující bez korupce a na základě principu utilitarismu. Konzervativci považovali korupci za samozřejmou. Cílem reformy školství bylo právě vychovat morálně konzistentní úředníky, svým vzděláním specializované na určitou oblast společnosti. Z tohoto pohledu se jedná o moderní školství, kterým předběhl svou dobu.

Problémem Wang Anshiho bylo to, že si nedokázal na svou stranu získat více významných a prominentních mužů své doby, zvláště ze strany opozice. Na počátku reformy chtěl spolupracovat s řadou vzdělavců, kteří se na veřejnosti těšili velké úctě, ale mnozí spolupráci odmítli. Stál za těmi, co ho podporovali a neváhal odvolat svého příbuzného, když s ním nesouhlasil. Ani konzervativní strana však neměla ve Wang Anshiových opatřeních jasno a i v jejích řadách, později, když se dostala k moci, byla nejednotná. Je to důkaz toho, že kampaň proti *Nové politice* byla často spíše osobního než pragmatického charakteru. Během svého setrvávání u moci Wang Anshi o schopné muže spíše přicházel. Stála za tím jeho tvrdohlavost (o ní vznikla i povídka Tvrdohlavý premiér) a neústupnost. Byl kritizován za to, že „*dokázal vycházet pouze sám se sebou.*“ Císař na druhou stranu respekt mnoha prominentních kritiků reformy nikdy neztratil.

Stejně jako ostatní velcí muži jeho doby, věděl i Wang Anshi, že je třeba něco udělat. Zvláště v oblasti služebních povinností. K reformě přistupoval s tím, že stát a vláda mají stanovit pravidla a tím ovlivnit lidské konání. Kvůli svým vyhláškám *fa* 法 byl některými označován za legistu. Jednalo se však pouze o ojedinělé hlasy. Opoziční konzervativní

strana zastávala princip nevměšování se. Na rozdíl od konzervativců Wang Anshi neviděl čínskou ekonomiku jako uzavřený systém, v němž je nemožné, aby bohatství rostlo. Snažil se proto ekonomiku podporovat různými způsoby. Především zemědělství, tehdy považované za jediný a hlavní způsob, jak pozvednout bohatství celého státu.

Wang Anshi byl zástupcem nově nastupující úřednické třídy, jejíž představitelé pocházeli převážně z jihu, a která spoléhala na úřednický plat. Byla rovněž ovlivněna prostředím jihu, kde byla díky většímu důrazu na obchod rozvinutější peněžní ekonomika. Ta se měla rozšířit i do dalších oblastí říše. Důsledkem Wang Anshiových reforem bylo vysoké zdanění, které stálo za růstem banditizmu především na severu, ale na druhé straně došlo i ke zvýšení příjmů státu. Jím zaváděná opatření byla v souladu s tehdejšími základními principem stability cen, jež byla výhodná pro spotřebitele i stát jako největšího konzumenta, jako základní podmínky fungující společnosti.

To, zda Wang Anshiova opatření byla praktická, či nikoli lze jen stěží posoudit. Při hodnocení reforem je nutno vzít v úvahu, že veškeré dokumenty, které se nám dochovaly, psala vzdělaná vrstva a nikoli obyčejní lidé, již se nejvíce týkala. Žádné lidové povstání však v písemných pramenech zaznamenané není. Některými opatřeními však Wang Anshi předběhl svou dobu. Jedná se zejména o reformu školství, uvědomění si významu peněz v ekonomice a vnímání ekonomiky jako otevřeného systému.

Často je zmiňováno, že kvůli Wang Anshiho *Nové politice* padla songská říše. Můžeme si ale položit otázku: „*Která čínská dynastie nepadla?*“

5. Bibliografie:

- ANDERSON, G. (2001): *To change China: Tale of Three Reformers*. San Francisco: University of San Francisco,
- BROOK T. (2003): *Čtvero ročních dob dynastie Ming*, Praha: Vyšehrad,
- CÍLEK V. (2011): *Říše po kolapsu*, in Respekt, č.6: 71-73,
- FAIRBANK, J. F., (1992): *Dějiny Číny*, Praha: Lidové Noviny,
- HARTWELL, R. M. (1971): *Financial Expertise, Examination, and the Formulation of Economic Policy in Northern Sung China*, in Journal of Asian Studies, v. 30 : 281-314,
- HOAN T. (1930): *Le Prêt sur récolt*. Paris: Jouve & Cie,
- HRDLIČKOVÁ, V. - HRDLIČKA, Z. (1992): *Čína za císaře Šen-cunga*, Praha: Mladá fronta,
- CHANG K.-I S. (ed.) - OWVEN S. (ed.), (2010): *The Cambridge history of Chinese literature: vol.I*;Cambridge: Cambridge university press,
- CHENG A., (2006): *Dějiny čínského myšlení*; DharmaGaia, Praha
- KRACKE E.A. jr. (1953): *Civil servis in early Sung China 960-1067*, University of Chicago: Harvard university press,
- LAM, N. M. - GRAHAM, J. L. (2007): *China now*, New York: McGraw-Hill books,
- LIN, Y., (2009): *The Gay Genius: The Life and Times od Su Tungpo*, Beijing: Foreign Language teaching and research press,
- LIŠČÁK V. (2008): *Dějiny Číny, Taiwanu a Tibetu v datech*, Praha: Libri s.r.o.,
- LIU, J. T. C., (1559): *Reform in Sung China: Wang An-shih (1021-1086) and his New Policies*. Cambridge, MA: Harvard University Press,
- MAIR, V. H. (ed.) (2001): *The Columbia History of Chinese Literature*; New York: Columbia university press;
- MALINA J. (1994): *První císař*, Brno: Nadace Universita Masarykiana,
- MESKILL, J. (ed.) (1963): *Wang An-Shih: Practical Reformer?* Boston: D.C. Heath and company,
- NIENHAUSER, W. H. (1986): *The Indiana Companion to Traditional Chinese Literature: vol.I*, John Wiley & Sons,
- PALÁT, A. - PRŮŠEK, J.(2001): *Středověká Čína*, Praha: DharmaGaia,
- SIMONOVSKÁJA L.V. (ed.) - JURJEV M.F. (ed.) (1978): *Dějiny Číny*, Praha: Svoboda
- TOMÁŠEK M.(2004): *Dějiny čínského práva*, Praha: Academia,
- TWITCHETT, D. (ed.) - SMITH, P. J.(ed.) (2009): *The Cambridge history of China,vol.5*

- Cambridge: Cambridge university press,
- TWITCHETT, D. (ed.) - MOTE, F.W. (ed.) (2008): *The Cambridge history of China, vol.8 - The Ming Dynasty, 1368-1644, Part 2*, Cambridge: Cambridge University Press,
- YOSHIKAWA, K. (1967): *An Introduction to Song poetry*, Cambridge: Harvard university,
- WANG, A: *Wanyanshu* 万言书,
<http://wenku.baidu.com/view/3b7cd2f0ba0d4a7302763a9e.html>
- WILLIAMSON, H.R., (1973): *Wang An Shih: A Chinese Statesman and Educationalist of Sung Dynasty*, vol. 1, Wesport: Hyperion press,
- WILLIAMSON, H.R., (1973): *Wang An Shih: A Chinese Statesman and Educationalist of Sung Dynasty*, vol. 2, Wesport: Hyperion press,
- YANG X. (ed.) - YANG G. (ed.) (1984): *Poetry and Prose of Tang and Song*, Peking: Chinese literatur,
- Zhongshan Daxue Zhongwenxue Zhuanye 中山大学中文系文学专业 (1974) *Wang Anshi* 王安石, 广东: 中山大学